

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Nilla Johansson

Barnen är vår (straffrätts) framtid

En analys av rättsinstitutet bevistalans karaktär och an-
svarsbegreppet i förhållande till barn under femton år
inom straffrätten

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Christoffer Wong

Termin: VT 26

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord.....	7
Förkortningar.....	8
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod och material.....	11
1.4.1 Metod	11
1.4.2 Material	13
1.4.3 Grunden på vilken uppsatsen vilar.....	13
1.5 Forskningsläge.....	14
1.6 Disposition.....	15
2 Institutet bevistalan.....	17
2.1 Bevistalans införande	17
2.2 Bevistalans utveckling genom lagändringen 2023	19
2.3 Bevistalan idag	21
2.4 Bevistalans framtid.....	23
3 Bevistalans rättsliga kontext	26
3.1 Straffrättens natur	26
3.2 Barn och unga inom straffrätten	28
3.3 Bevistalans särart.....	30
4 Barn och ansvar	32
4.1 Terminologi	32
4.2 Ansvarsförmåga och straffansvar	34
4.3 Straffbarhetsåldern	35
5 Praxis	38
5.1 Den kvantitativa studien	38
5.1.1 Blev barnet föremål för sociala insatser till följd av bevistalans avgörande?	38
5.1.2 Förs det ett resonemang avseende barnets ålder i uppsåtsbedömningen?	41
5.1.3 Förekommer vuxna tilltalade inom samma mål?	43
5.1.4 Finns det någon koppling mellan bevistalan och den organiserade brottsligheten?	43

5.1.5	Yrkar åklagaren på att brott ska utredas utifrån presumtionsregeln?	44
5.1.6	Yrkas skadestånd inom ramen för bevistalan?.....	45
5.1.7	Förs det en talan avseende anstiftan, stämpling eller involverande av underårig i brottslighet i målet?	45
5.2	Övriga fynd.....	46
6	Analys av praxis	48
7	Analys.....	50
7.1	Ansvarsbegreppets förändring i förhållande till barn under femton år inom straffrätten	50
7.2	Bevistalans karaktär.....	53
7.3	Vidare forskning och övriga reflektioner	56
	Bilaga A Tabell Praxis	58
	Käll- och litteraturförteckning.....	64

Summary

The debate on criminal policy in recent years has largely been about young offenders. Children under the age of 15 are exploited by organised crime in order to commit serious crimes as a result of childrens special treatment in criminal law. These children have not yet reached the age of criminal responsibility but can still commit crimes in the legal sense according to Swedish law.

Since 1964, there has been an opportunity to try childrens responsibility for a crime in criminal court by a so-called evidentiary hearing. The institute of evidentiary hearing was introduced into Swedish law in order to provide legal certainty for children who were accused of having committed a crime. The evidentiary hearing aimed to provide an improved decision-making basis for the child welfare agencies. An exception regarding children under 15 in criminal law were thus made in a social law purpose. The institute was used very restrictively and by 2023 only five cases of evidentiary hearing had been tried.

In July 2023 an amendment were made regarding the evidentiary hearing in order to increase its usage. The prosecutor was given an independent right to initiate a hearing and was also given an obligation to do so according to a rule of presumption to initiate a hearing of crimes with a minimum sentence of five years. The legislator emphasized that additional purposes concerned rectification for victims and the society's interest in investigating and prosecuting crimes. The amendment had intended effect and between the years of 2024 and 2025 an evidentiary hearing was conducted against 126 children.

This essay aims to, from a developmental perspective, examine the nature of the evidentiary hearing institute and how the concept of responsibility changes in relation to children under 15 within it. By using a combination of the legal analytical method and the empirical method, the institute is studied by a quantitativ study which examines the institute from the time of its introduction to Swedish law until 2 April 2026.

By using the English terminology for responsibility, the concept of responsibility is discussed in relation to children under 15 years and it is made visible how the concept of responsibility changes from responsible to accountable. It is argued that such change leads to children under 15 being considered to have the same capacity for responsibility which is required for criminal liability.

The essay also finds that the nature of the evidentiary hearing has shifted from a primarily child-caring institute to a nature which increasingly resembles the ordinary criminal justice system. This is due to the change of the childrens responsibility and thus its correspondence with the responsibility of an adult within the ordinary criminal justice system. This happens as a result of the

additional purposes by which the child can be held accountable in purposes opposite of its own and by the manner in which the child's criminal intent is tried to a large extent as of an adult.

Sammanfattning

Den kriminalpolitiska debatten har under de senaste åren till stor del handlat om de unga lagöverträdarna. Barn under 15 år utnyttjas av den organiserade brottsligheten till att begå grova brott till följd av deras särbehandling inom straffrätten. Dessa barn har ännu inte uppnått straffbarhetsåldern men kan likväl begå brott i juridisk mening enligt svensk rätt.

Sedan år 1964 har det funnits en möjlighet att utreda barnets ansvar för brott i domstol genom en s.k. bevistalan. Bevistaleinstitutet infördes i svensk rätt med hänvisning till rättssäkerhet för barn som blev anklagade för att ha begått brott. Bevistalan syftade då till att skapa ett bättre beslutsunderlag för dåtidens barnavårdsorgan. I ett socialrättsligt syfte gjordes således ett undantag avseende en straffrättslig hantering av barn under straffbarhetsåldern. Institutet tillämpades högst restriktivt och före 2023 hade endast fem mål om bevistalan prövats.

En lagändring skedde i juli 2023 i avsikt att bevistalan skulle föras i fler fall. Åklagaren gavs då en självständig initiativrätt till bevistalan och ålades skyldighet enligt en presumptionsregel att väcka talan för brott med straffminimum om fem år. Lagstiftaren framhöll att det tillkommit syften vilka avsåg upprättelse för målsäganden samt samhällets intresse av att utreda och lagföra brott. Lagändringen fick avsedd effekt och mellan år 2024 och år 2025 fördes bevistalan mot 126 barn.

Uppsatsen syftar till att, i ett utvecklingsperspektiv, undersöka bevistaleinstitutets karaktär och hur ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år förändras inom straffrätten genom institutet. Med hjälp av en kombination av den rättsanalytiska metoden och den empiriska metoden studeras institutet och en kvantitativ studie av praxis från bevistalans införande i svensk rätt 1964 till den 2 april 2026 bedrivs.

Med hjälp av den engelska terminologin för ansvar diskuteras ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år och det synliggörs hur ansvarsbegreppet inom bevistalan skiftar från responsible till accountable. Det argumenteras för hur en sådan skiftning leder till att barn under 15 år genom bevistaleinstitutet anses ha en sådan ansvarsförmåga som krävs för straffansvar.

Uppsatsen finner även att bevistalans karaktär har skiftat från att vara ett huvudsakligen barnavårdande institut till att idag allt mer likna ett ordinärt straffrättsligt institut. Detta till följd av hur barnen inom bevistaleinstitutet ställs till svars för sina handlingar på samma sätt som vuxna inom den ordinarie straffrätten. Dels genom att talan förs i ett för barnet motstående intresse, dels genom den uppsåtsbedömningen i vilken barnen i majoriteten av fallen prövas likt en vuxen standardindivid.

Förord

Storheten i att avsluta mina studier slår mig när jag ska sätta punkt för mitt sista arbete på juristprogrammet. Det infinner sig nästan en tomhet. De senaste åren har varit händelserika och helt fantastiska. Jag har blivit mamma tre gånger, vi har köpt hus och lämnat Lund och nu tar jag snart juristexamen. En tomhet, men även en förväntan.

Till min handledare, Christoffer Wong, för att du har hjälpt mig skapa klarhet i vad jag faktiskt menar. Ett särskilt tack för vårt sista möte där det kändes som att de sista pusselbitarna föll på plats.

Till Arvid, Alva och Astrid. För att ni finns och alltid påminner mig om vad livet egentligen handlar om. För era skratt och lekar, för era bråk och era kramar. Jag hade inte velat ha det på något annat sätt.

Till Victor. För att du alltid tror på mig när jag själv tvivlar. För din fantastiska mat, generositet och kärlek. För ditt slutförande av mina projekt i hemmet. För våra juridiska samtal (där jag alltid har rätt). För dina orimligt långa utflykter med barnen när jag har varit i behov av skrivtid efter ännu en veckas vabb. För dina goda drinkar och nyfunna kärlek till Mumford & Sons. Jag kan i ärlighetens namn säga att jag varken kommit på tanken att bli jurist eller faktiskt lyckats med det om det inte vore för dig. Nu ska du få köpa den där onödiga grilltermometern som du vill ha.

Till mamma och pappa för att ni alltid ställer upp. Oavsett om det rör sig om barnpassning, renovering eller att hämta ett fynd från marketplace. Till Peter och Anette för våra kriminalpolitiska diskussioner, ert stöd och er värme. Till Marianne och Hasse, för allt kaffe, trädgårdsarbete och fina samtal.

Till Monique. För att du inspirerar mig och för dina värdefulla synpunkter i slutspurten av uppsatsen.

Tack.

Förkortningar

Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalken
Dir.	Direktiv
JT	Juridisk tidskrift
LUL	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
PHS	Pedo Hunting Sweden
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SiS	Statens institutionsstyrelse
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den kriminalpolitiska debatten har på senare tid till stor del kretsat kring de unga lagöverträdarna. Inte sällan handlar det om en koppling mellan de unga lagöverträdarna och den organiserade brottsligheten. I detta sammanhang framställs ofta barn som ett brottsverktyg för gängkriminaliteten till följd av deras särbehandling inom straffrätten. I en sådan kontext blir det tydligt att barn som begår brott många gånger har dubbla roller. Vid de särskilt grova brotten kan barn både vara förövare och offer genom att en vuxen påverkar och utnyttjar barnet genom att involvera detta i brottslighet.¹

Även om barn under 15 år enligt svensk rätt inte kan ådömas en straffrättslig påföljd har det ansetts viktigt att kunna fastställa ansvarsfrågan för brottet. Diskussionen om att rättsligt kunna pröva barns ansvar för brott i domstol uppstod i media och på lagstiftningsnivå år 1948 efter att en 14-årig pojke stod anklagad för att ha dödat en 9-årig flicka i det så kallade Perstorpsfallet. Många ansåg att skuldfrågan för en så pass allvarlig anklagelse lämpligast prövades av domstol eftersom detta skulle tillgodose rättssäkerhet för barnet på bästa sätt.² Diskussionen bidrog till att bevistaleinstitutet infördes i svensk rätt över 15 år senare år 1964.

Före institutets införande förekom barn under 15 år inte inom straffrättsprocessen som annat än offer eller vittne. Det fanns med andra ord ingen straffrättslig hantering av barn under 15 år före bevistaleinstitutets införande. Detta föll sig naturligt eftersom barn inte kunde ådömas en straffrättslig påföljd. Skapandet av en straffrättslig hantering av barn under 15 år skedde således endast med hänvisning till rättssäkerhet för barnet. Institutet var vid dess tillkomst på så sätt inte tänkt att verka som ett straffrättsligt instrument i syfte att hålla barn straffrättsligt ansvariga för sina brott som förövare utan endast till för att försäkra sig om att barn inte blev felaktigt utpekade för brott.

År 2023 skedde en omfattande lagändring avseende bevistaleinstitutet och det tillkom därigenom syften vilka bevistaleinstitutet var ägnat att uppnå. Från att ha ensamt legitimerats av en omsorg om barn under 15 år legitimeras bevistalan idag av ytterligare intressen såsom målsägandes intresse av upprättelse och samhällets intresse av att utreda och lagföra brott. Sedan ändringen har det skett en markant ökning av antal fall där bevistalan väckts. Före lagändringen år 2023 var bevistalan mycket ovanlig. Sedan institutets införande år 1964 hade endast fem mål om bevistalan avgjorts. Mellan år 2024 och år 2025 väcktes bevistalan mot 126 barn.

¹ Jfr Christie (1972).

² Se <https://runeberg.org/svda/1948/0008.html> [hämtad 2026-04-24] och Schlyter (1948) s. 445.

Till följd av den högst restriktiva användningen av institutet historiskt sett har doktrin inte behandlat institutet särskilt ingående. Antalet väckta beivstalan har ökat närmast explosionsartat sedan lagändringen år 2023 varför jag anser det vara av intresse att utreda vilken karaktär beivstaleinstitutet har idag och vad som sker avseende ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år inom straffrätten genom institutet. På så sätt hoppas jag bidra till den högst aktuella diskussionen avseende den straffrättsliga hanteringen av barn.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att undersöka huruvida beivstaleinstitutet har skiftat karaktär sedan dess införande samt hur ansvarsbegreppet förändras i förhållande till barn under 15 år inom straffrätten genom institutet. För att uppfylla uppsatsens syfte besvaras följande frågeställningar:

- Vilka olika syften uppfylls genom beivstaleinstitutet?
- Vilken karaktär har beivstaleinstitutet idag?
- Hur förändras ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år inom straffrätten genom beivstaleinstitutet?

1.3 Avgränsningar

Det är en intressant aspekt att barns ansvarsförmåga skiljer sig åt straffrättsligt och skadeståndsrättsligt. Oavsett hur intressant denna skiljelinje kan anses vara har det varit nödvändigt att avgränsa uppsatsen och inte beröra denna rättsliga inkonsekvens närmare.

Barnkonventionen är av stor rättslig relevans i relation till beivstalan eftersom institutet utgör en straffrättslig hanteringen av barn.³ Konventionen lämnas dock utanför uppsatsens ramar eftersom min avsikt inte är att undersöka hur beivstalan förhåller sig till barnrätten utan endast att försöka klarlägga hur beivstalan faktiskt verkar som straffrättsligt instrument samt vad som sker med ansvarsbegreppet inom institutet. Genom detta lämnas även de straffprocessuella utmaningar som institutet medför utanför uppsatsens ramar. Vidare är en utredning enligt 31 § Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för att en beivstalan ska föras. Hur en sådan initieras och bedrivs lämnas utanför

³ Se artikel 40 i Barnkonventionen.

framställningen eftersom en sådan framställning hade skett på bekostnad av för frågeställningarna mer relevant material.

Ytterligare avgränsning har skett genom valet av det empiriska materialet. Detta består uteslutande av avgöranden som funnits tillgängliga via JUNO. Till följd av JUNOs anonymiseringsarbete är flera av dessa anonymiserade. Det hade visserligen varit värdefullt för framställningen att ha tillgång till icke-anonymiserade avgöranden men det har saknats möjlighet att, inom ramen för ett examensarbete, begära ut alla avgöranden i sin helhet från berörda domstolar.

Huruvida barn innehar en *faktisk* förmåga till straffansvar lämnas till stora delar utanför framställningen eftersom denna fråga främst besvaras inom andra discipliner. Så sker bland annat inom psykologin och neurologin.⁴ För uppsatsen relevanta aspekter av en sådan ansvarsförmåga presenteras i avsnitt 4.2.

1.4 Metod och material

1.4.1 Metod

Eftersom uppsatsen avser undersöka vilken karaktär bevistaleinstitutet har och vad som sker avseende ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år inom detta, anser jag att uppsatsen lämpligen författas genom en kombination av rättsdogmatisk metod och empirisk metod. Den rättsdogmatiska metoden tillåter mig att fastställa gällande rätt rörande den av lagstiftaren avsedda tillämpningen av institutet. Genom den empiriska metoden skapas möjligheten att genom en kvantitativ studie av empiriskt material, i form av avgöranden, undersöka hur institutet faktiskt tillämpas i praktiken. Man skulle kunna beskriva mitt angreppssätt som att jag till inledningsvis med hjälp av den rättsdogmatiska metoden rekonstruerar bevistaleinstitutet så som det är att förstå utifrån lagstiftarens ambition. Därefter undersöker jag institutet genom att bedriva en kvantitativ studie av detta i enlighet med den empiriska metoden. Nedan följer inledningsvis en utveckling av de båda metoderna varpå en redogörelse för vilket material som behandlas i uppsatsen följer.

Avseende den rättsdogmatiska metoden ansluter jag mig till Sandgrens åsikt att ansatsen inom rättsvetenskapen idag bör beskrivas som rättsanalytisk snarare än rättsdogmatisk. Med det menar han att rättsvetaren många gånger inte endast fastställer gällande rätt utan även kartlägger och systematiserar den. Likaså bedömer rättsvetaren konsekvenserna av olika lösningar och kritiskt granskar samt utvecklar rätten.⁵ Detta synsätt överensstämmer väl med mitt

⁴ Se SOU 2018:85, s. 83 ff. för en kortare genomgång av dåvarande forskningsläge.

⁵ Sandgren (2006) s. 125.

eget angreppssätt i uppsatsen varför metoden bör benämnas rättsanalytisk snarare än rättsdogmatisk. Den valda metoden tillåter mig med andra ord att fastställa gällande rätt men även att kritiskt granska och ifrågasätta densamma. Jareborg uttrycker det som att rättsdogmatik innebär en rekonstruktion av rättssystemet.⁶ På så sätt beskriver rättsdogmatiken gällande rättsregler i olika rättsområden och dessa områdens struktur.⁷ Detta överensstämmer med hur jag avser beskriva bevistaleinstitutet varför metoden lämpar sig väl i detta sammanhang.

En empirisk metod kan med fördel användas inom rättsvetenskapen eftersom den, enligt Sandgren, ”skapar goda utsikter för arbetet att vinna utomvetenskaplig relevans”.⁸ Detta då metoden tillåter forskaren att ta sig an angelägna problem som ligger utanför den juridiska metodens och därmed även utanför den traditionella rättsvetenskapens värld.⁹ Den empiriska metoden lämpar sig således väl för en undersökning av sådant slag som jag avser åstadkomma för att på så sätt uppnå uppsatsens syfte med att bidra till diskussionen avseende barn inom straffrätten.

Metoden möjliggör för mig att undersöka en betydande och således för institutet representativ mängd avgöranden genom att dessa studeras i sammanhållen form utifrån vissa på förhand valda parametrar. Eftersom mitt primära syfte med rättskällematerialet (avgörandena) inte är att fastställa gällande rätt bör materialet som sådant betraktas som empiriskt material.¹⁰ Sandgren framhåller att det är forskarens syfte med sitt arbete och de problem som denne vill bearbeta som avgör huruvida det är fruktbart att använda empiriskt material.¹¹ För att forskaren ska uppnå sina ambitioner med arbetet är det således viktigt att det empiriskt material noga anpassas till undersökningens syfte.¹² Det är min åsikt att en kvantitativ studie i vilken avgöranden används som empiriskt material kan hjälpa mig att besvara uppsatsens frågeställningar och uppnå dess syfte.

De för studien valda parametrarna presenteras och motiveras i anslutning till studien (se avsnitt 5) i syfte att underlätta framställningen för läsaren. Den kvantitativa studien medför vissa inneboende begränsningar. Den kanske mest uppenbara begränsningen ligger i hur det som inte mäts enligt parametrarna faller utanför studiens ramar. Detta riskerar utesluta vissa intressanta aspekter avseende bevistaleinstitutet varför jag ansett det vara värdefullt för framställningen att ha en ventil för sådana särskilda fynd. Även om det inte har varit möjligt att undersöka i vilken utsträckning de olika fynden förekommer anser jag att det ligger ett värde i att låta dem verka illustrativt. På så sätt

⁶ Jareborg (2004) s. 4.

⁷ Peczenik (2005) s. 249.

⁸ Sandgren (1995b) s. 1051.

⁹ Sandgren (1995b) s. 1051.

¹⁰ Sandgren (1995a) s. 732 f.

¹¹ Sandgren (1995b) s. 1036.

¹² Sandgren (1995b) s. 1043.

kan de bidra till uppsatsens syfte och frågeställningar. Detta överensstämmer med hur Sandgren menar att det ibland kan räcka med att ha en ”grov uppfattning om de faktiska förhållanden” som har relevans för en rättsregel.¹³ Dessa fynd presenteras i anslutning till den kvantitativa studien.

I brainstormingsyfte har GAI-verktyg i form av Googles AI-översikt används. Sökresultaten har fungerat som idéuppslag för vidare sökning på olika databaser såsom bl.a. JUNO, Juridisk tidskrift, Svensk juristtidning samt Lunds universitets Bibliotekens söktjänst Finn.

1.4.2 Material

För att besvara uppsatsens frågeställningar används främst material i form av förarbeten och praxis. Doktrin används i syfte att synliggöra varför och hur barn särbehandlas inom straffrätten. Avseende praxis har min strävan varit att vara så heltäckande som möjligt. Jag har under uppsatsen haft tillgång till en utökad version av JUNO som heter JUNO TOTAL.¹⁴ I den utökade versionen ingår förvaltningsrätts- och brottmålspraxis från både under- och överrätterna. Även lagkommentarer från Karnov, Norsteds Juridik samt Lexino ingår. Därutöver finns tillgång till e-böcker och tidskrifter. Sökningen av praxis har därför utförts i JUNOs sökmotor. Sökordet ”bevistalan” har använts tillsammans med sökfilter ”Praxis”. Överprövning av bevistalan i hovrätt har visat sig vara relativt sällsynt men i de fall en överprövning skett framgår detta av rättsfallslistan. För det fall det funnits skillnader mellan underrätt och överrätt med relevans för parametrarna redovisas detta i Bilaga A.

Därutöver har vid utredd bevistalan barnets personnummer sökts på med sökfilter ”Praxis” och ”Förvaltningsdomstolar”. Detta har varit möjligt i högst begränsad utsträckning till följd av JUNOs pågående anonymiseringsarbete av domar. En möjlighet hade naturligtvis varit att begära ut domarna från respektive domstol men det lät sig inte göras i en uppsats av denna omfattning.

1.4.3 Grunden på vilken uppsatsen vilar

För att uppnå sitt syfte antar uppsatsen ett utvecklingsperspektiv. Perspektivet tillåter mig undersöka huruvida bevistaleinstitutets utveckling har förändrat ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år. Bull menar att ett på förhand valt perspektiv möjliggör en breddning av analysen och de slutsatser som kan dras vilket ger ett rättsvetenskapligt mervärde.¹⁵ Genom att anlägga ett utvecklingsperspektiv kan jag undersöka ansvarsbegreppet i förhållande till barn under 15 år både genom en jämförelse mellan förr och nu men även i förhållande till liggande lagförslag avseende ändring av bevistaleinstitutet. Westberg menar att det underlättar att ta reda på ”från var vi har gått (i går) till vad vi sannolikt är på väg (i morgon)” för att veta var vi står idag.¹⁶ Jag

¹³ Sandgren (1995b) s. 1044.

¹⁴ Se JUNOs olika licenser: <https://juno.nj.se/license>.

¹⁵ Bull (2004) s. 77.

¹⁶ Westberg (2021) s. 117.

skulle vilja påstå att för att kunna säga något om var vi sannolikt är på väg underlättar det att veta var vi är och var vi har gått från.

Uppsatsen utgår vidare från antagandet att *barnen* inte har förändrats utan att *kontexten* i vilken barnen verkar och lever i har förändrats. Barn har således inte utvecklat en bättre ansvarsförmåga idag än vid bevistaleinstitutets införande utan de lever i ett annat samhälle, med helt andra faror och risker för påverkan. I ett sådant påstående ryms en diskussion avseende hur arv och miljö påverkar hjärnan på olika sätt men då framställningen endast innefattar en tidsperiod om 62 år lämnas detta utan avseende.

Slutligen vilar uppsatsen på antagandet att barn intar en särskild skyddsställning i rättsliga sammanhang. Denna särskilda skyddsställning tar sig inom straffrätten till uttryck genom den positiva särregleringen av unga lagöverträdare.

1.5 Forskningsläge

Bevistalan har, likt inledningsvis nämnts, behandlats mycket lite i doktrin. I de fall institutet berörs i doktrin är det inte sällan en kort genomgång av vad som sägs i förarbetena. Leviner & Lainpelto har i antologin 'Barnkonventionen i praktiken' av Åhman, Leviner & Zillén i korthet behandlat bevistaleinstitutet. Detta skedde år 2020, dvs. före lagändringen. Deras farhågor inför den då aktuella lagändringen har bidragit till den riktning som uppsatsen har tagit.¹⁷ Clevesköld redogör i sin bok 'Unga lagöverträdare' från i år, 2026, för institutet enligt lagtext.¹⁸ Detta sker i en större kontext genom en redogörelse avseende den rättsliga hanteringen i stort av de unga lagöverträdarna. I år publicerade även Holappa, Kankaapää och Leviner boken 'Barnkonventionen i svensk rätt -Genomslag i lagstiftning och rättstillämpning' i vilken bevistalan behandlas i korthet och med fokus främst på likheterna mellan bevistalan och den ordinarie straffprocessen för vuxna.¹⁹

Gemensamt för doktrin på området tycks vara att den främst redogör för den rättsliga regleringen avseende institutet. Det saknas ingående studier av institutet och dess tillämpning och min förhoppning är att uppsatsen till någon del ska fylla detta tomrum.

Till följd av bevistalans begränsade förekomst och behandling i doktrin har doktrin endast i liten mån bidragit till uppsatsen avseende just institutet. Det bör dock framhållas att doktrin har varit outhärdlig för den övriga framställningen avseende barn inom straffrätten.

¹⁷ Åhman, Leviner & Zillén (2020)

¹⁸ Clevesköld (2026).

¹⁹ Holappa, Kankaapää & Leviner (2026).

Flera studentuppsatser och examensarbeten har vidare berört bevistaleinstitutet under senare år. Vissa har haft ett tydligt fokus på bevistalans relation till barnkonventionen och barnens rättigheter enligt denna. Rosén har undersökt bevistaleinstitutet i relation till barnets bästa och dess överrensstämelse med barnkonventionen.²⁰ Likaså har Stenberg kritiskt granskat institutet i ljuset av barnkonventionen genom att undersöka hur bevistalan förhåller sig till barnets bästa och en barnanpassad straffrättsprocess. Hon har även på ett förtjänstfullt sätt granskat vad det innebär för barnet och dennas straffprocess att bevistalan prövas inom ramen för samma mål med vuxna tilltalade.²¹ Axelsson har undersökt huruvida barn överhuvudtaget kan anses ha en sådan ansvarsförmåga att deras skuld rätteligen kan bli föremål för prövning.²² Uppsatserna har förutom att bidra till intressanta perspektiv på bevistaleinstitutet även bjudit på flera givande ”vinklar och vrår” för att låna ett begrepp av Bull.²³

Slutligen har olika verksamma jurister skrivit artiklar som berört ämnet. Den särskilda utredaren Gunnel Lindberg har under den offentliga utredningen ’Straffbarhetsåldern’ publicerat en artikel som bland annat berör den straffrättsliga hanteringen av barn under 15 år. Artikeln berör dock inte bevistaleinstitutet som sådant utan nämner endast att det finns och påpekar att de åtgärder som hittills mött samhällets yngsta lagöverträdare inte varit tillräckligt effektiva.²⁴ Chefsåklagare Per Lindqvist ställde i en artikel år 2018 sig frågande till dåtidens diskrepans mellan utformningarna av 31 och 38 §§ LUL.²⁵ Dåtidens regleringen är dock ändrad till att vara mer harmoniserad idag.

Eftersom bevistaleinstitutet är så knapphändigt behandlat i doktrin är i min förhoppning och ambition att uppsatsen ska kunna bidra till det nuvarande forskningsläget genom att placera och relatera institutet i och till det straffrättsliga systemet. Tillsammans med de tidigare studentuppsatserna hoppas jag att en mer heltäckande bild av institutet ska framträda och kunna utgöra uppslag och grund för vidare forskning i ett högst aktuellt och än mer viktigt ämne.

1.6 Disposition

Uppsatsen utgörs av sju kapitel. Efter inledningen i kapitel ett redogörs i kapitel två för bevistaleinstitutet med fokus på dess införande och utveckling

²⁰ Rosén (2024).

²¹ Stenberg (2025).

²² Axelsson (2025).

²³ Bull (2004).

²⁴ Lindberg (2025).

²⁵ Lindqvist (2018).

genom lagstiftning. Bevistalans eventuella framtid beskrivs i korthet genom en presentation av liggande förslag på lagändring avseende institutet.

I kapitel tre tecknas bevistalans rättsliga kontext. Kapitlet redogör för straffrättens natur. Skälen för särregleringen av barn och unga inom straffrätten presenteras varpå bevistaleinstitutet sätts i relation till straffrätten.

Kapitel fyra presenterar därefter inledningsvis en engelsk terminologi för ansvar. Detta syftar till att språkligt kunna åskådliggöra de eventuella skiftningar som sker avseende ansvarsbegreppet genom bevistaleinstitutet. I kapitlet redogörs även för vilka överväganden som gjorts avseende barns ansvarsförmåga och den lagstadgade straffbarhetsåldern för barn. Även lagförslaget om sänkt straffbarhetsålder berörs i kapitlet.

I kapitel fem presenteras sedan den kvantitativa studien. Vissa övriga fynd behandlas under ett separat avsnitt för att verka exemplifierande eller illustrerande.

I kapitel sex analyseras resultatet av studien och dess övriga fynd. I kapitlet besvaras uppsatsens första fråga avseende vilka syften som bevistaleinstitutet uppfyller.

I kapitel sju analyseras studien samt de övriga fynden i förhållande till uppsatsens föregående kapitel. De två sista frågeställningarna för uppsatsen besvaras och förslag på vidare forskning ges tillsammans med en kort reflektion över uppsatsens resultat.

2 Institutet bevistalan

2.1 Bevistalans införande

För att förstå varför ett undantag gjordes avseende en straffrättslig hantering av barn under femton år bör något kortfattat sägas om vad som föranledde institutets införande i svensk rätt. Både utredningen och propositionen som låg till grund för bevistaleinstitutet nämnde det så kallade Perstorpsfallet från 1948 som bakgrund.²⁶ En nioårig flicka hade berövats livet och en fjortonårig pojke misstänktes för dådet. Under utredningen rådde en konflikt mellan dåtidens barnavårdsorgan och polisen. Polisen ansåg att barnavårdsnämnden tog pojken från polisen (med stöd i lag) medan barnavårdsnämnden endast ansåg sig ha haft uppsikt över pojken. Detta ledde till att polisen inte ansågs kunna utföra en tillfredställande brottsutredning samt innebära att barnavårdsnämnden i realiteten blev någon sorts domstol som handlade brottmål. Det efterfrågades därför en lösning som tydliggjorde polisens brottsutredande funktion och som överlät själva prövningen till domstol.²⁷ Femton år senare lämnade strafflagsberedningen sitt slutbetänkande.²⁸

Enligt utredningen var bevistaleinstitutets syfte främst att förbättra möjligheten för dåvarande barnavårdsorgan att erhålla tillfredsställande beslutsunderlag i sina ärenden. På så sätt, menade utredningen, skulle även i viss utsträckning den enskildes rättssäkerhet tillgodoses.²⁹ Det föreslogs att barnavårdsnämnden (idag socialnämnden) eller länsstyrelsen (idag socialstyrelsen) skulle ta initiativ till bevistalan genom en framställan hos åklagaren. Efter framställan hos åklagaren hade denne att besluta ifall bevistalan skulle väckas eller inte. Åklagaren hade med andra ord ingen självständig rätt att väcka bevistalan. För att en sådan framställning skulle få göras av barnavårdsorganet krävdes att detta själv inte ansåg sig kunna bemästra bevissvårigheterna. Det skulle även krävas att barnavårdsnämndens beslut berodde på huruvida den unge begått gärningen eller inte. Som exempel nämndes fall då grund för ingripande saknades om den unge inte hade begått gärningen. Utredningen framhöll att det inte skulle initieras en bevistalan i alla sådana fall utan endast när särskilda omständigheter gjorde det angeläget med en domstolsprövning. Gärningen skulle vara av allvarlig art eftersom en domstolsprövning för mindre grova gärningar ansågs kunna vara mer skadlig genom en ”risk för allvarligt framtida men” än den olägenhet en outredd skuldfråga skulle innebära. Utredningen framhöll att avsikten med bevistalan inte var att utgöra varken ett brottspreventivt medel eller ett instrument med repressiv verkan.³⁰ Det bör framhållas att begreppet skyldig eller skuld inte förekom överhuvudtaget i utredningens slutbetänkande. Istället benämndes bevistalan som ”prövning

²⁶ Se SOU 1956:55 och prop. 1964:10.

²⁷ Prot. 1949:6.

²⁸ Se SOU 1956:55.

²⁹ SOU 1956:55.

³⁰ Prop. 1964:10 s. 166 f.

av domstol av hela frågan om viss gärning begåtts av någon som ej fyllt 15 år”.³¹ Förslaget om bevistalan avsåg åstadkomma en ordning som i sina huvuddrag överensstämde med handläggningen av brottmål genom att det skulle vara ett kontradiktoriskt förfarande.³² Bevistalan skulle inte kunna överklagas längre än till hovrätten med hänvisning till att det endast var fråga om bevisvärdering. De särskilda rättsmedlen ansågs dock kunna möjliggöra ändring av hovrättsdom.³³ Enligt utredningen var det således inte på något sätt tydligt att det inom en bevistalan skulle ske en skuldprövning av barnet. Istället tycks bevistalan enligt utredningen ha syftat till någon form av bevisvärdering i domstol.

I den efterföljande propositionen beskrev departementschefen hur barnavårdsnämnderna i allt större utsträckning sysslade med ”kriminell ungdom” under 15 år och att således större vikt hade kommit att fästas vid att barnavårdande åtgärder sattes in på ett tidigt stadium i syfte att förhindra en fortsatt ökning av den unges sociala anpassningssvårigheter.³⁴ Departementschefen framhöll, likt utredningen, att frågan om huruvida barnet begått den brottsliga gärningen ibland var avgörande för om barnavårdsorganen skulle ingripa överhuvudtaget eftersom den brottsliga gärningen i vissa fall kunde vara det enda tecknet på missanpassning. Det utredningsförfarande som stod till buds för dåtidens barnavårdsorgan ansågs inte var anpassat för att verka brottsutredande och lagstiftaren avsåg genom möjligheten till bevistalan åstadkomma en mer kontradiktorisk process och stärka möjligheten för bevisupptagning med hänvisning till rättssäkerhet för barnet i fråga.³⁵ Det ansågs därför finnas ett behov att möjliggöra en utredning av brott av samma beskaffenhet som i brottmål samt att sådan utredning lämpligast skedde inför domstol. Den dubbla prövningen inför bevistalans väckande (initierandet av bevistalan av barnavårdsorgan och därefter åklagarens beslutanderätt om bevistalan skulle väckas eller inte) sades garantera att institutet inte skulle komma att missbrukas. Departementschefen hänvisade till de fall som skulle kunna komma i fråga som ”ömtåliga och sannolikt också sällsynta ärenden”.³⁶ Domstolen skulle lämna sitt avgörande genom dom enligt vilken det skulle framgå om domstolen funnit det utrett att barnet hade begått brottet eller inte.³⁷ Endast vid ett tillfälle nämndes ordet ”skyldig” i förhållande till bevistalan i propositionen och då i samband med att departementschefen framhöll att åklagaren skulle iakttäta stor försiktighet i de fall där med hänsyn till bevisläget skälen för talan var svagare än vad som krävts för åtal av straffmyndig: ”Att det likväl i sådant fall icke skall vara uteslutet att föra talan kan ha sitt värde, när det framstår som ett betydande intresse att få domstols avgörande av frågan

³¹ SOU 1956:55 s. 403.

³² SOU 1956:55 s. 403.

³³ SOU 1956:55 s. 405.

³⁴ Prop. 1964:10 s. 170.

³⁵ Prop. 1964:10 s. 171.

³⁶ Prop. 1964:10 s. 172.

³⁷ Prop. 1964:10 s. 167.

om utredningen ger vid handen att den unge är skyldig till gärningen eller icke”.³⁸

När bevistalan infördes år 1964 var dess ursprungliga lydelse:

Misstänkes någon att hava begått brottslig gärning innan han fyllt femton år, må åklagare, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt, efter framställning av barnavårdsnämnd eller länsstyrelse begära domstols prövning huruvida den misstänkte begått gärningen (*bevistalan*).

Bevistalan var enligt förarbetena sålunda tänkt att användas med stor restriktivitet och endast med omsorg om barnet i åtanke. Detta följer av både själva syftet med bestämmelsen men även genom det faktum att åklagaren inte gavs en självständig initiativrätt utan var bunden till huruvida barnavårdsorganen ansåg det vara nödvändigt för deras beslut om insats att frågan om begången gärning blev utredd. Detta illustreras tydligt av en lagändring av institutet som skedde vid 1985 års ändring av LUL. Vid ändringen gavs vårdnadshavare rätt att framställa en begäran om bevistalan till åklagaren. Åklagaren skulle då föra en s.k. negativ bevistalan vid vilken åklagaren skulle föra talan för att visa att barnet inte hade begått brottet.³⁹

Förarbetena säger därmed mycket lite om själva prövningen i domstol. Likt visats talar vissa uttalanden för att det endast är själva bevisningen som ska prövas av domstolen. Detta stöds exempelvis av de nästintill uttalade överklagandeförbudet av hovrättsdomar med motiveringen att det vid bevistalan endast är fråga om bevisvärdering. Uttalandet om att utredningen skulle vara av samma beskaffenhet som den av brottmålen och att den därför lämpligast skedde inför domstol är dock tvetydig. Dels kan den åsyfta en faktisk skillnad genom att den särskiljer utredningen från brottmålen, dels kan den tolkas som att prövningen ska ske likt den i brottmål. Det är således osäkert var lagstiftaren initialt avsett med prövningen på så sätt att det inte framgår huruvida domstolen endast ska pröva vad som är bevisat avseende den objektiva sidan av brottet eller om den även ska pröva den subjektiva sidan genom att även pröva barnets uppsåt till brottet.

2.2 Bevistalans utveckling genom lagändringen 2023

³⁸ Prop. 1964:10 s. 172 f.

³⁹ Prop. 1983/84:187 s. 5.

Regeringen gav den 19 december 2019 en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över systemet med bevistalan och ta ställning till om även åklagare skulle få en självständig initiativrätt.⁴⁰

Enligt utredningen innebar bevistalan ”att skuldfrågan prövas i domstol och på så sätt blir allsidigt belyst”.⁴¹ Bevistaleinstitutets ursprungliga syfte ansågs inte innebära att samhällsutvecklingen inte kunde komma att kräva förändringar i regelverket för att detta skulle kunna tillgodose även andra behov i samhället.⁴²

Det framhölls att det fanns flera skäl för att ändra bestämmelserna avseende bevistalan i syfte att en sådan talan skulle föras mer frekvent. Ett av dessa var att bevistalan ansågs främja oskuldspresumtionen. Det motiverades med att avsaknaden av en rättslig prövning riskerade leda till att oskuldspresumtionen inte togs tillvara och att ett barn *allmänt* anses ha begått en viss handling utan att tillräckliga bevis som stöder det.⁴³ Det går emellertid att ifrågasätta ett sådant synsätt då oskuldspresumtionen innebär att ett barn överhuvudtaget inte kan betraktas som skyldigt i rättslig mening före en fastställd skuld. Jag anser dock att det i uttalandet i förarbetena ryms både en fråga om rättssäkerhet för barnet och en fråga om upprätthållandet av *rättsprincipen* oskuldspresumtionen. Med detta avser jag att ett ökat antal rättsliga prövningar skulle främja rättsprincipen oskuldspresumtionen genom att denna upprätthålls i fler fall. Avseende ”att ett barn *allmänt* anses ha begått en viss handling utan tillräckliga bevis som stöder det” anser jag snarare handla om rättssäkerhet för det enskilda barnet.

Ytterligare skäl som nämndes var att utökade möjligheter för bevistalan skulle kunna tillgodose målsägandeintressen då bevistalan utgjorde viktigt underlag för målsäganden att kunna få ersättning (främst brottsskadeersättning) för uppkommen skada. Den ansågs även kunna bidra till målsägandens upprättelse och möjlighet att bearbeta det inträffade.⁴⁴ En intressant aspekt rörande målsägandes upprättelse genom bevistalan framkommer i en nyligen lämnad proposition avseende en sänkning av straffbarhetsåldern.⁴⁵ Som svar på lagrådets kritik framförde regeringen att med hänsyn till brottsoffers berättigade intresse av upprättelse ansågs sociala tvångsingripanden, bevistalan, skadestånd och brottsofferersättning inte kunna ersätta den markering från samhällets sida som en straffrättslig påföljd utgör.⁴⁶

Utredningen av bevistaleinstitutet framförde vidare hur den påfrestning som domstolsprocessen sades vara för barnet rättfärdigades av den rättssäkerhet

⁴⁰ Dir. 2019:103.

⁴¹ SOU 2022:1 s. 119.

⁴² SOU 2022:1 s. 127

⁴³ SOU 2022:1 s. 127.

⁴⁴ SOU 2022:1 s. 128.

⁴⁵ Prop. 2025/26: 246.

⁴⁶ Prop. 2025/26:246 s. 86.

som bevistalan avsåg tillgodose genom att skuldfrågan blev allsidigt belyst och bedömd av domstol.⁴⁷

Att åklagaren saknade en självständig initiativrätt att väcka bevistalan ansågs utgöra en begränsning vilken ledde till att bevistaleinstitutet nyttjades i lägre grad.⁴⁸ Det framhölls därför att en självständig initiativrätt för åklagaren skulle leda till att bevistalan blev vanligare förekommande. Av intresse i sammanhanget är hur vissa remissinstanser (Sveriges Domareförbund och Stockholms universitet) avstyrkte förslaget om att åklagaren ensam skulle ha initiativrätt för att väcka bevistalan. Sveriges Domareförbund framhöll att initiativrätten borde ligga kvar hos socialnämnden och Inspektionen för vård och omsorg (IVO) eftersom dessa organ har den unges vårdbehov som utgångspunkt. Stockholms universitet framhöll att det skulle ske en förskjutning från det primära intresset av barns behov av sociala insatser till att fokus istället låg på det allmännas intresse av att kartlägga och utreda brott.⁴⁹

När regeringen lämnade sin proposition framhöll den att det faktum att åklagaren gavs en självständig rätt att ta initiativ till bevistalan inte innebar att omsorgen om barnet inte skulle beaktas utan endast att även andra perspektiv, däribland målsägandes intressen, kunde vägas in i frågan om huruvida bevistalan skulle väckas eller inte.⁵⁰ Den benämnde bevistalan som ”en möjlighet att pröva ett barns straffrättsliga skuld i domstol”.⁵¹ Genom detta får lagstiftaren ansetts avse en fullständig prövning av barnets skuld till brottet i domstol genom både en prövning av den objektiva sidan av brottet genom prövningen av bevisningen men även en prövning av den subjektiva sidan av brottet genom en prövning av barnets uppsåt till brottet.

2.3 Bevistalan idag

Idag är institutet reglerat i 38 § LUL:

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,
2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,
3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och
4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

⁴⁷ SOU 2022:1 s. 129.

⁴⁸ SOU 2022:1 s.138.

⁴⁹ Prop. 2022/23:78 s. 40.

⁵⁰ Prop. 2022/23:78 s. 41.

⁵¹ Prop. 2022/23:78 s. 33.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

Enligt regleringen *ska* åklagaren begära prövning av den unges skuld i domstol om brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år och det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år för brottet. Detta utgör den s.k. presumtionsregeln. Avseende femårsgränsen är tanken att endast de allvarligaste brotten som till exempel mord, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt, grovt rån samt grov mordbrand ska omfattas.⁵² Talan ska även väckas vid fråga om ett straffbelagt försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Det föreligger med andra ord en presumption för att bevistalan ska väckas i dessa fall. Denna motiverades i förarbetena med att det på så sätt skulle tydliggöras när en bevistalan ska väckas och på så sätt öka möjligheterna för en enhetlig rättstillämpning.⁵³ Huruvida det faktiskt rör sig om en presumption anser jag dock vara tveksamt då det enligt en bokstavstolkning förefaller vara en skyldighet för åklagaren att väcka bevistalan i dessa fall.

För att en bevistalan ska kunna föras krävs även att en utredning enligt 31 § LUL är slutförd och att det skulle funnits tillräckliga skäl för åtal om den tilltalade hade varit över 15 år. Utredningen enligt 31 § LUL vilken ligger till grund för bevistalan sker med sikte på barnet och inte på brottet. Det är med andra ord barnet som utreds genom 31 § LUL.

Det finns, enligt undantagsbestämmelsen i andra stycket, en möjlighet för åklagaren att, även om det är föreskrivet lindrigare straff än fem år för brottet, väcka en bevistalan om synnerliga skäl finns för detta. Synnerliga skäl kan enligt förarbetena vara misstanke om att den unge begått flera allvarliga brott. Som exempel nämns om den unge begått flera våldtäktsbrott men där våldtäkterna inte är att bedöma som grova och som följd inte faller under presumtionsregeln.⁵⁴ Även vållande till annans död, grovt brott, grovt sexuellt övergrepp, mordbrand och grovt sabotage mot blåljusverksamhet nämns ifråga om flerfaldig brottslighet. Ett enskilt brott med påtagligt högt straffvärde ska i undantagsfall kunna leda till en bevistalan om faktorer som särskilt försvårande omständigheter föreligger. Som exempel nämns ifall brottet har utgjort en särskilt svår kränkning av målsägandens integritet, exempelvis ungdomsrån.⁵⁵ Även omständigheten att ett sådant brott har utgjort ett led i brottslighet som utövas i organiserad form är att se som en särskilt försvårande

⁵² Prop. 2022/23:78 s. 36.

⁵³ Prop. 2022/23:78 s. 36.

⁵⁴ SOU 2022:1 s. 136.

⁵⁵ SOU 2022:1 s. 136.

omständighet.⁵⁶ Den valda formuleringen anses även innebära att en åklagare har möjlighet att framställa ett andrahandsyrkande avseende brottslighet som inte faller inom tillämpningsområdet för presumtionsregeln.⁵⁷ I förarbetena framhålls att möjligheten att pröva brott som faller utanför presumtionsregeln ska tillämpas restriktivt eftersom processen kan innebära en påfrestning för barnet.⁵⁸

Bevistalan får vidare *inte* väckas ifall det finns särskilda omständigheter mot detta. Det ska göras en sammantagen bedömning i det enskilda fallet.⁵⁹ Särskilda omständigheter kan enligt förarbetena exempelvis vara att barnet har vissa svårare intellektuella eller neuropsykiska nedsättningar.⁶⁰ Även omsorgen av barnets bästa kan kräva att bevistalan underlåtes.⁶¹ Vidare kan barnets ålder ha betydelse för huruvida en bevistalan skulle vara ändamålsenlig då det anses vara omöjligt att bedöma ifall barnet har gjort sig skyldig till brott i en straffrättslig bemärkelse.⁶²

Det är utifrån lagtexten och dess förarbeten svårt att beskriva bevistalans karaktär. Till bevistalans ursprungliga syfte att värna om barnen har det tillkommit andra intressen. Numera syftar institutet även till att se till målsägandes intresse av upprättelse och samhällets intresse av att utreda och lagföra brott. Det råder på så sätt en spänning mellan de olika intressena som bevistaleinstitutet syftar till att tillgodose. Naturligtvis kan de olika syftena förenas och tillgodoses inom en och samma bevistalan men eftersom talan idag kan väckas i annat syfte än att ge socialtjänsten bättre beslutsunderlag är det fullt möjligt att bevistalan väcks även i de fall då adekvat beslutsunderlag redan föreligger.

2.4 Bevistalans framtid

Den 16 april år 2026 lämnade regeringen en proposition till riksdagen som utöver en föreslagen sänkning av straffbarhetsåldern innehåller en föreslagen lagändring av bevistalan.⁶³ Regeringen anförde att Åklagarmyndighetens statistik visar att allt fler bevistalan väcks avseende brott där minimistraffet är lägre än fem år vilket innebär att dessa inte omfattas av den så kallade presumptionen.⁶⁴ Statistiken talar för att allt fler barn under 15 år ställs inför rätta för brott med lägre straffskala. Åklagaren för bevistalan i dessa fall med hänvisning till undantagsbestämmelsen om synnerliga skäl vilken var avsedd att tillämpas med restriktivitet enligt regeringens uttalanden i förarbetena vid den

⁵⁶ Prop. 2022/23:78 s. 37.

⁵⁷ SOU 2022:1 s. 136.

⁵⁸ Prop. 2022/23:78 s. 38.

⁵⁹ Prop. 2022/23:78 s. 38.

⁶⁰ Prop. 2022/23:78 s. 38.

⁶¹ SOU 2022:1 s. 136.

⁶² Prop. 2022/23:78 s. 38.

⁶³ Prop. 2025/25:246.

⁶⁴ Prop. 2025/25:246 s.181.

förra lagändringen av institutet.⁶⁵ Regeringen ansåg att den utökade användningen av undantagsbestämmelsen var skäl för att gränsen för presumptionsregeln borde sänkas.⁶⁶ Regeringen föreslog en sänkning av presumptionsregeln till att innefatta brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott.⁶⁷

Vidare föreslog även regeringen att en utredd bevistalan ska registerföras i belastningsregistret.⁶⁸ Vid införandet av belastningsregistret övervägdes en registrering av minderåriga men behovet av en sådan registrering ansågs vara tveksamt eftersom det brott som barnet misstänks för redan registreras i socialtjänstens akt.⁶⁹ Som skäl för nu föreslagna registerförslaget anförde regeringen att den allvarliga brottsligheten bland barn under femton år har ökat markant och att bevistalan idag förs i betydligt större utsträckning än tidigare. Hållbarheten i regeringens argument kan dock ifrågasättas på så sätt att Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i sin rapport har framfört att även om antalet brottsmisstankar som gäller barn under femton år har fördubblats under det senaste decenniet har andelen utredda brottsmisstankar inte ökat.⁷⁰ Regeringens argument tar inte heller hänsyn till den skiftning som skett i initiativtagande till bevistalan, dvs. att åklagaren nu äger en självständig initiativrätt till att bevistalan förs och därutöver är bunden av sin skyldighet att föra sådan enligt presumptionsregeln. Regeringen hänvisade vidare till hur utredningen som låg till grund för den menade att uppgifter avseende en persons tidigare brottslighet fyller en viktig funktion inom rättsväsendets myndigheter, t.ex. för åklagare vid beslut om förundersökning, åtal och utförande av strafföreläggande. Registreringen av utredda bevistalan föreslogs gallras efter fem år.⁷¹

I samma proposition lämnades, likt nämnts ovan, även förslag om sänkt straffbarhetsålder till 13 år.⁷² Det bör därför avseende bevistalans framtid framhållas att de barn som fyllt 13 eller 14 år, om propositionen antas, istället kommer provas inom det ordinära straffrättsförfarandet och genom detta åläggas en straffrättslig påföljd. Bevistalan kommer då endast föras mot barn upp i åldern 12 år.

Den särskilda utredaren Gunnel Lindberg som ansvarade för utredningen har i en artikel övervägt lämpligheten i att sänka bland annat straffmyndighetsåldern just nu med hänvisning till de många förändringar som sker i nuläget inom straffrätten.⁷³ För det fall de föreslagna lagändringarna sker är det svårt

⁶⁵ Prop. 2022/23:78 s. 38.

⁶⁶ Prop. 2025/25:246 s. 181.

⁶⁷ Prop. 2025/25:246 s. 182.

⁶⁸ Prop. 2025/25:246 s. 182.

⁶⁹ Prop. 2025/25:246 s. 183.

⁷⁰ Brå rapport 2025:11 s. 8.

⁷¹ Prop. 2025/25:246 s. 183.

⁷² Prop. 2025/25:246 s. 1.

⁷³ Lindberg (2025) s. 79.

att på förhand överblicka konsekvenserna. Om de barn som tidigare blev föremål för bevistalan istället ska möta straffansvar kryper troligtvis institutets användning lägre ner i åldrarna. Detta eftersom lagstiftarens ambition genom att även föreslå ändring av bevistaleinstitutet tyder på att institutet fortsatt avses användas. Om ändring avseende straffbarhetsåldern inte sker kan andra mindre grova brott genom straffskärpningar i kombination med ett sänkt straffminimum för presumtionsregeln eventuellt leda till att än fler barn blir föremål för en straffrättslig hantering. Bevistalan kan således komma att träffa avsevärt fler fall som kanske inte överensstämmer med lagstiftarens intention. Ett exempel är frågan om hur en eventuell regleringen avseende dubbla straff för brott i kriminella nätverk kan komma att påverka i vilka fall bevistalan förs.⁷⁴

⁷⁴ Se Prop. 2025/26:218.

3 Bevistalans rättsliga kontext

För att kunna säga något om bevistalans karaktär krävs en kort redogörelse för några utgångspunkter avseende det system till vilket bevistalan tillhör och inom vilket det verkar. Detta system är det svenska straffrättssystemet.

3.1 Straffrättens natur

Straffrätten utgörs till stor del av regler som är till för att styra medborgarna på ett visst sätt. Med detta menar jag att staten genom att kriminalisera vissa gärningar kommunicerar för medborgarna hur de ska bete sig. Kriminalisering utgör statens sista utväg för att komma tillrätta med ett samhällsligt problem eftersom straffet utgör den mest ingripande metoden som staten kan använda sig av för att styra medborgarnas beteenden.⁷⁵ Visst beteende anses med andra ord vara tillräckligt skadligt eller farligt för att kriminalisering ska ske i syfte att skydda medborgarna.⁷⁶ Själva kriminaliseringen innefattar således alltid ett politiskt beslut.⁷⁷ Genom att kriminalisera ett beteende kommunicerar staten inte endast att beteendet inte är önskvärt utan att det är så klandervärt att det är befogat att staten tillgriper sitt yttersta maktmedel mot den som inte avhåller sig från beteendet.⁷⁸ På så sätt anger även straffrätten regler för utövandet av en direkt tvångsmakt från staten mot medborgarna.⁷⁹

För att straffrättens brottsavhållande effekt och trovärdighet ska kunna upprätthållas krävs att kriminaliserade gärningar utreds och lagförs i tillräckligt stor utsträckning. Om detta inte sker riskerar straffrätten upplevas som orättvis eftersom huruvida brottet utreds och lagförs kan tyckas vara slumpartat och godtyckligt.⁸⁰ På så sätt verkar utredning och lagföring av brott legitimerande för straffrätten och i förlängningen av statens tvångsmakt i stort.

Inom straffrätten kriminaliseras således oönskade gärningar i syfte att styra befolkningen och detta styre upprätthålls genom den straffrättsliga prövningen och utdömandet av straff.

Avseende själva straffets ändamål förklaras detta genom olika straffteorier. Inom litteraturen brukar det ske en distinktion mellan absoluta och relativa straffteorier.⁸¹ De absoluta straffteorierna är tillbakablickande och straffet ses som någon typ av rättvis följd av ett orätt handlande. Enligt ett sådant synsätt

⁷⁵ SOU 2013:38 s. 18.

⁷⁶ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 30.

⁷⁷ Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 30.

⁷⁸ SOU 2013:38 s. 18.

⁷⁹ Ågren (2023) s. 14.

⁸⁰ Ågren (2023) s. 26.

⁸¹ Ågren (2023) s. 19.

syftar straffet inte till något mer (exempelvis förebygga brott) utan endast till att åsamka förövaren ett ont som står i proportion till den orätta gärningen.⁸²

Enligt de relativa straffteorierna tjänar straffet istället ett praktiskt syfte: att förebygga brott. De relativa straffteorierna brukar i sin tur delas in i de allmänpreventiva och individualpreventiva straffteorierna. De allmänpreventiva teorierna anser att hotet om straff ska avhålla medborgarna från att begå brott. Före upplysningstiden tog sig detta till uttryck genom offentliga straff. I modern tid talar de allmänpreventiva straffteorierna istället om moralbildning genom att straffhotet inte ensamt anses förklara avhållandet från brott genom en individuell rädsla för straff utan även genom en sorts kollektiv moralbildning. Enligt de individualpreventiva straffteorierna är straffets främsta uppgift att avhålla den enskilde brottslingen från att begå nya brott. Straffet ska enligt ett sådant synsätt förhindra att förövaren återfaller i brott. Detta sker både genom den eventuella tid personen ifråga är frihetsberövad men även genom att straffet i sig självt syftar till att avskräcka personen från att återfalla i brottslighet.⁸³

De olika straffteorierna ska inte förstås likt ”antingen eller” utan tjänar alla ett förklarande syfte för straffets ändamål. Detta innebär dels att straffet har en moralisk rättsgrund som utgör dess berättigande, dels uppfyller ett praktiskt syfte att förhindra brott. På så sätt verkar straffet både bakåtblickande och framåtblickande.⁸⁴

Petter Asp för en intressant argumentation kring hur det inte är straffet i sig självt som är klandrande.⁸⁵ Med detta menar han att trots att det finns flera likheter mellan straffet och andra sanktioner (exempelvis företagsboten) är det endast straffet ger uttryck för klander. Detta beror inte på någon egenskap hos straffet som sådant utan på vilket sätt det utdöms och vilka förutsättningar som uppställs för att ett straff ska kunna utdömas. Straffet blir med andra ord klandrande genom att lagstiftaren bryr sig om att säkerställa att den tilltalade ”rår för” lagöverträdelsen. Detta säkerställande görs genom kravet på uppsåt eller oaktsamhet, högt ställda beviskrav, godtagandet av vissa typer av orsaker samt genom en generell straffmyndighetsålder. Det är således inte straffet i sig självt som skapar klandret utan snarare processen som sådan inom vilken den tilltalades skuld prövas. Genom att frågan om skuld faktiskt blir avgörande vid påförandet av straff får straffet sin klandrande karaktär.⁸⁶ Om argumentationen anses bärande, vilket jag gör, skulle själva straffrättsprocessen som sådan utgöra något uttryck för klander redan vid avkunnande av fällande dom. Det måhända att detta är en för långtgående och inte avsedd slutsats att dra av Asps argumentation bland annat genom hänsyn till

⁸² Ågren (2023) s. 19.

⁸³ Ågren (2023) s. 19 ff.

⁸⁴ Ågren (2023) s. 20 f.

⁸⁵ Asp (2025) s. 42.

⁸⁶ Asp (2025) s. 42.

oskuldspresumtionen enligt vilken den tilltalade är oskyldig genom hela processen före avkunnad dom varför klander genom processen inte kan följa. Leviner & Lainpelto uppvisar dock liknande tankegångar som Asp när de menar att en formaliserad process genom bevistalan troligtvis bidrar till att barnet får bära ”någon form av juridisk skuld” trots att den straffrättsliga påföljden uteblir.⁸⁷ Det finns därmed mycket som pekar på att en skuldprövning i domstol på något sätt ger uttryck för klander.

Sammanfattningsvis är straffrätten således preventiv i sitt syfte (genom sin ambition att förhindra att skadliga gärningar begås) men uppnår detta syfte genom att verka tillbakablickande och repressivt i enlighet med principer om förtjänst och rättvisa.⁸⁸ Det har riktats kritik mot i vilken utsträckning straffrätten kan anses ha en sådan brottspreventiv effekt som lagstiftaren tycks tillskriva den genom sina många straffskärpningar.⁸⁹ Jareborg och Zila menar att det inte finns några vetenskapliga belägg för att en mer repressiv straffrätt i form av strängare straff skulle minska kriminaliteten i samhället. De anser att faktorer som upptäcktsrisken, risken för att bli straffad efter upptäckt, antalet brottstillfällen, behov av samhörighet etc. spelar en mycket större roll som allmänpreventiva.⁹⁰

3.2 Barn och unga inom straffrätten

Unga lagöverträdare särbehandlas inom straffrätten. Utgångspunkten är att de ska hållas utanför den statliga kriminalvården.⁹¹ Ansvar för att bereda unga lagöverträdare den vård och behandling som anses lämplig för återanpassning vilar därför istället på den kommunala socialtjänsten.⁹² Lagstiftarens ståndpunkt är att brottsligheten hos underåriga lagöverträdare kan utgöra ett tecken på att deras utveckling kan vara i fara varför samhället måste reagera på brottsligheten genom sociala åtgärder.⁹³ Detta synsätt tar sig till uttryck genom bland annat bestämmelsen om straffmyndighetsåldern i 1 kap. 6 § brottsbalken enligt vilket en person under 15 år inte får dömas till påföljd. Den svenska regleringen avseende straffbarhetsåldern är tämligen unik internationellt då den endast reglerar förbud mot utdömd påföljd, det vill säga ett förbud mot straff. Detta innebär att barn enligt svensk rätt *kan* begå brott. De allra flesta straffbestämmelser kan därför överträdas av barn.⁹⁴ Enligt andra rättssystem kan barn överhuvudtaget inte begå brott i juridisk mening.

Särbehandlingen av unga lagöverträdare har flera orsaker men förklaras delvis av att de anses ha en utvecklad ansvarsförmåga. Forskning visar att

⁸⁷ Leviner och Lainpelto (2020) s. 377.

⁸⁸ Asp (2007) s. 72.

⁸⁹ Se bl.a. Asp (2007) samt Jareborg och Zila (2022).

⁹⁰ Jareborg och Zila (2022) s. 81.

⁹¹ Clevesköld (2024) s. 18.

⁹² Ibid. s. 18.

⁹³ Prop. 1983/84:187 s. 1.

⁹⁴ Asp (2020) s. 70.

mognadsprocessen varar fram till 20–30-årsåldern.⁹⁵ Bakgrunden till den lagstiftade straffmyndighetsåldern har således en biologisk förklaring.⁹⁶ Unga människor har även bristande självkontroll, svårt att motstå grupptryck, svårt att kuva aggressiva impulser samt svårt att senarelägga måluppfyllelse. Detta försvårar för lagstiftaren att begära att unga lagöverträdare kan förstå samhällsordningens grundläggande värden eller sätta sig in i andra människors lidande.⁹⁷ De outvecklade förmågorna är alla på något sätt någon gång en faktor inom unga lagöverträdares brottslighet.⁹⁸

Särbehandlingen inom straffrätten är även en följd av barn och ungas sanktionskänslighet. Unga människor är normalt psykologiskt mer känsliga för bestraffning vilket sägs delvis bero på att ungdomens otålighet präglar deras tidsuppfattning.⁹⁹ Bestraffning anses därför riskera att störa ungas utvecklings- och inlärningsprocess.¹⁰⁰ Bestraffningen kan på olika sätt innebära att den unga skiljs från sin familj och skolkamrater och på så sätt missar viktiga milstolpar i livet som är viktiga för den ungas normalbild, självkänsla och känsla av samhällstillhörighet. Detta förklarar lagstiftarens ståndpunkt att barn ska behandlas utanför kriminalvården. Jareborg & Zila anser att en alltför repressiv straffrättspolitik äventyrar unga människors mognadsprocess och riskerar därför att skapa karriärbrottslingar och socialt utslagna människor.¹⁰¹

Asp förklarar barns särskildhet inom straffrätten genom att utgå från två grundpremiser för straffrätten: 1. Den straffrättsliga verksamheten fokuserar på frågor om skuld och ansvar och 2. Straffrättens syftar ytterst till prevention.¹⁰² Han anser att det utifrån straffrättens grundpremiser är tydligt att barn inte riktigt passar in i vad han benämner straffrättsteorins mittfåra.¹⁰³

Avseende den första grundpremissen, skuld och ansvar, är barn en klass av människor som vid födseln helt och hållet saknar ansvarsförmåga. Denna utvecklas successivt genom åren under tiden barnet utvecklas till vuxen.¹⁰⁴ Straffrättens andra grundpremiss innebär att straffrätten genom sitt i grunden preventiva syfte på något sätt förväntas förebygga brott. De preventiva effekterna uppnås dock genom främst tillbakablickande verksamhet som bygger på förtjänst-, och rättvisepprinciper.¹⁰⁵ Asp menar att de framåtblickande övervägandena står i fokus avseende barn vilket beror på att barn i större utsträckning ses som oskrivna blad och att barn lättare låter sig formas och

⁹⁵ SOU 2021:85, s. 186.

⁹⁶ Jareborg & Zila (2022) s. 157.

⁹⁷ Ibid. s.157.

⁹⁸ Ibid. s.157.

⁹⁹ Ibid. s.157.

¹⁰⁰ Ibid. s.157.

¹⁰¹ Ibid. s.158.

¹⁰² Asp (2014) s. 71.

¹⁰³ Ibid. s.72.

¹⁰⁴ Ibid. s.72.

¹⁰⁵ Asp, Jareborg & Ulväng (2025) s. 31.

påverkas.¹⁰⁶ Hela straffrättens preventiva syfte står därmed i konflikt med synen på barn inom straffrätten. Dels har barn (i övervägande fall) större delen av livet framför sig och utifrån både ekonomiska skäl och mänskliga hänsyn finns det ett intresse av att förutsättningarna för deras fortsatta utveckling är goda.¹⁰⁷ Detta anses inte kunna uppnås inom den statliga kriminalvården.¹⁰⁸ Dels ses barn i mycket större utsträckning än vuxna som formbara och påverkansbara.¹⁰⁹ Genom en sådan syn på barn som i viss mån oskrivna blad vilka går att påverka åt ett visst håll genom rätt stöd och insats blir det tydligt varför det anses lämpligt att hålla dessa utanför den statliga straffrättsliga hanteringen.

3.3 Bevistalans särart

Bevistalan låter sig svårligen placeras i den rättsliga kontexten och på den straffrättsliga kartan. Rent lagtekniskt råder inga tvivel om att bevistaleinstitutet tillhör straffrätten genom dess placering i LUL. Men, det är ett straffrättsligt institut som avser att fastställa skuld för ett brott där någon straffrättslig påföljd varken kan eller bör följa. På så sätt menar jag att eftersom straffrätten till sin natur är bakåtblickande och repressiv passar bevistaleinstitutet inte riktigt in eftersom det till skillnad från straffrätten i stort inte är avsett att verka repressivt. Visst är bevistaleinstitutet bakåtblickande genom att den syftar till att avgöra skuldfrågan för något som redan har hänt men dess införande i svensk rätt skedde av framåtblickande skäl genom att beslutsunderlaget som genom dess försorg skapades ansågs leda till att barnet i framtiden kunde återanpassas till samhället. Även idag gör detta sig gällande eftersom det bakåtblickande straffet uteblir. Dess syfte att skapa bättre beslutsunderlag för socialtjänsten för sociala insatser för istället tanken till sociallagstiftningen.

När vi talar om straffrätten i förhållande till barn befinner vi oss med andra ord i skärningspunkten mellan barnrätt och straffrätt.¹¹⁰ Straffrätten handlar, liksom all annan rätt, om hanteringen av olika intressekonflikter snarare än ensidigt främjande av ett visst intresse eller perspektiv.¹¹¹ Detta synsätt passar även väl in på bevistalan vilket syftar till att tillse olika, ibland motstridiga, intressen (se avsnitt 2).

När barn begår brott uppstår med andra ord en spänning mellan de olika institutionerna vars gemensamma mål är att förhindra och motverka barns brott.¹¹² Inom bevistaleinstitutet möts socialrätten och straffrätten och de båda

¹⁰⁶ Asp (2014) s. 74.

¹⁰⁷ Asp (2014) s. 74.

¹⁰⁸ Clevesköld (2024) s. 18.

¹⁰⁹ Asp (2020) s. 74.

¹¹⁰ Ibid. s. 68.

¹¹¹ Ibid. s. 69.

¹¹² Tärnfalk (2007) s. 18.

rättsområdena har uttryckligen två fundamentalt olika syften och intressen. Inom det socialrättsliga området står barnets bästa och barnets skyddsbehov utifrån den sociala situationen i fokus.¹¹³ Det är den framtida utvecklingen hos barnet som är i fokus genom en prognostisk bedömning.¹¹⁴ Detta stämmer väl överens med lagstiftarens intention med bevistalan vid dess tillkomst i svensk rätt.

Straffrätten, däremot, betonar istället avskräckning och obehag utifrån brottet och brottets straffvärde. Inom straffrätten ska ett ansvarsutkrävande med grund i brottets straffvärde ske.¹¹⁵ Fokus för den straffrättsliga bedömningen är en redan begången handling vilket gör straffrätten till retrospektiv.¹¹⁶ På detta sätt skapas spänningar mellan å ena sidan att vägleda barn utifrån deras behov för utveckling och å andra sidan att övervaka deras brottslighet och i de fall barnet är över 15 år även bestraffa för brott.¹¹⁷ Den straffrättsliga hanteringen av barn under 15 år som sker genom bevistaleinstitutet kan därför dölja en spänning mellan omsorg om barnet och straffrättsligt grundade krav på lagföring och kännbara konsekvenser.¹¹⁸

Genom de vid lagändringen 2023 tillkommande syftena om målsägandes intresse av upprättelse och samhällets intresse av att utreda och lagföra brott närmar sig idag bevistaleinstitutet den traditionella straffrätten på så sätt att syftet att föra en bevistalan idag kan överensstämma med syften som gör sig gällande inom den traditionella straffrätten.

.

¹¹³ Åhman, Leviner & Zillén (2020) s. 358 och Tärnfalk (2007) s. 19.

¹¹⁴ Prop. 1979/80:1.

¹¹⁵ Åhman, Leviner & Zillén (2020) s. 358.

¹¹⁶ Tärnfalk (2007) s. 19.

¹¹⁷ Tärnfalk (2007) s. 19.

¹¹⁸ Åhman, Leviner & Zillén (2020) s. 358.

4 Barn och ansvar

4.1 Terminologi

För att kunna undersöka ansvarsbegreppet i förhållande till barn under femton år krävs en lämplig terminologi för detta. Det krävs således ord för att kunna nyansera begreppet ansvar. Den svenska terminologin har visat sig vara begränsande för detta syfte eftersom begreppet ansvar inom svenska språket inte har några synonymer i den bemärkelsen som krävs för en nyansering av begreppet. Exempelvis kan nämnas stå till svars, åliggande, åtagande och plikt¹¹⁹ som alla har en relation till begreppet ansvar men som vid närmare granskning faktiskt inte betyder ansvar och således inte kan tjäna till att illustrera skillnader i ansvarsbegreppet. Därutöver finns varianter av ord där ansvar bidrar till ordets betydelse, exempelvis ansvarsskyldighet, ansvarsfriskrivning, straffansvar¹²⁰ m.fl. men de är benämningar av olika typer av ansvar och säger inget om ansvarsbegreppet i sig självt.

Jag har därför fått vända mig till den engelska terminologin för ansvar eftersom denna erbjuder en sådan nyansering av begreppet som jag eftersträvar. Nedan presenteras några engelska termer för ansvar. Dessa är *responsible*, *accountable* samt *liable*. De motsvarar alla den svenska termen ansvar men på olika sätt. Läsaren kan i denna del bli frestad att försöka översätta de olika termerna till den objektiva respektive subjektiva sidan av brottet. Den bör dock avhålla sig från detta eftersom (likt nämnts i avsnitt 2.2) lagstiftarens avsikt är och har varit att båda delarna ska prövas genom bevistalan. En sådan åtskiljning skulle således inte tjäna uppsatsens syfte att undersöka huruvida ansvarsbegreppet har förändrats i förhållande till barn under femton år genom bevistaleinstitutet. Istället försöker jag teckna de olika termernas betydelse i sammanhanget nedan.

Det första begreppet, *responsible*, syftar till ett ansvar som innebär att personen ifråga är ansvarig för själva utförandet. Personen har utfört, det vill säga gjort någonting. Termen *responsibility* härrör bl.a. från latinet (*respondere*) och franskan (*respondre*). På latin användes termen *respondere* bland annat i bemärkelsen att någon sa något som svar på en fråga eller för juristens svar en klients spörsmål.¹²¹ Det var vidare ovanligt att *respondere* närmade sig ansvarstermen *liable* genom att den som svarade inte gjorde så inför någon utan svaromål syftade till en dialog: "even in these instances, the use is curtailed and implies a dialogical framework".¹²² Även utifrån den franska termen, *respondre*, användes termen i meningen "to answer, to reply", det vill säga att svara.¹²³ Den underliggande betydelsen av termen *responsible* är därmed att

¹¹⁹ Se Nationalencyklopedin (2026a).

¹²⁰ Se Nationalencyklopedin (2026b).

¹²¹ Mantovani (2022) s.30.

¹²² Ibid. s. 32.

¹²³ Ibid. s. 33.

svara eller att ge ett svaromål. Termen innefattar inte att personen utifrån plikt eller skyldighet borde handlat annorlunda.¹²⁴ Den lexikala historien bakom termen innebär således att termen är neutral genom att den endast uttrycker att en person ska förklara (ge svar om) konsekvensen av sin handling till en annan person (i detta sammanhang domstolen eller målsäganden).¹²⁵ Ansvarret kan illustreras i hur ett litet barn kastar en sten på ett fönster. Barnet må ha tagit sönder fönstret genom att faktiskt ha kastat stenen men kan rimligtvis inte stå till svars för sitt utförande. Barnet har tagit upp stenen och kastat den och ansvarar således för själva handlingen. Barnet kan dock inte svara för följden eftersom det inte kunde förutse den och därmed inte kan anses vara skyldig att inte kasta stenen.

Det andra begreppet, *accountable*, syftar till att stå till svars för det som har utförts. Personen ställs till last eller svarar för vad den faktiskt har gjort. Accountability är en princip enligt vilken en person (eller institution) svarar för något inför en auktoritet som är i en position att utfärda belöning eller straff.¹²⁶ Termen härstammar vidare från det latinska ordet *computare* vilket översätts till ”to count” på engelska. På svenska översätts det till ”att räkna”. Även termen ”giving an account” härstammar från begreppet vilket närmast översätts till ”ta i beräkning” på svenska. Accountability refererar med andra ord till en persons kapacitet och plikt att ta något i beräkning.¹²⁷ Jag anser att detta begrepp således är i släktskap med begreppet ansvarsförmåga genom att den som bedöms ha ansvarsförmåga inom straffrätten (det vill säga de flesta vuxna) även har en plikt att följa lagen.

Det ligger en skillnad mellan de båda begreppen genom att *responsible* syftar till ett ansvar för att ha utfört något medan *accountable* syftar till att äga resultatet av det man har utfört till följd av någon form av skyldighet att ha underlåtit handlingen eller handlat på annat sätt. Att äga resultatet innebär att detta sker inför någon. I vissa andra kontexter, exempelvis inom företagsvärlden, kan den som är *accountable* ställs till svars för vad den som är *responsible* har gjort och står då till svars inför sin överordnade. Den person som är *responsible* har faktiskt utfört något men det ligger ingen värdering i vad denne har gjort, dvs. vilken handling den har ansvarat för. När en person är *accountable* värderas ansvaret på så sätt att ansvaret utgörs av en skyldighet att stå till svars inför någon för det personen har utfört. En person som är *responsible* genom sitt utförande kan med andra ord även vara *accountable* i förhållande till det den utfört.

Det tredje begreppet *liable* ska förstås som en skyldighet att enligt lag ansvara för något. Den närmaste termen på svenska är straffansvar. Genom att personen har befunnits skyldig till brott av domstol kan en rättslig reaktion

¹²⁴ Mantovani (2022) s. 41.

¹²⁵ Ibid. s. 41.

¹²⁶ Castiglione (2026).

¹²⁷ Castiglione (2026).

rätteligen följa, oavsett om reaktionen tekniskt sätt utgör ett straff eller inte. Inom den engelska rätten används begreppet liable inom civilrätten, och inte straffrätten. När en person ådöms skadeståndsskyldighet benämns personen som liable. Motsvarigheten inom straffrätten är begreppet guilty. På så sätt har begreppet liable ett nära förhållande till begreppet guilty det vill säga skyldig. För att ett ansvar som liable ska bli aktuellt krävs inte endast att personen i fråga har utfört någonting som är förbjudet enligt lag.¹²⁸ Personen måste även kunna dömas genom bland annat tillfredsställande bevisning och av personen uppnådd straffbarhetsålder.¹²⁹ När ansvaret är att förstå som liable har personen således utfört något och kan rätteligen klandras för detta samt möta de rättsliga konsekvenserna av sitt handlande genom exempelvis straffansvar.

Skillnaden mellan begreppen accountable och liable ligger i att begreppet liable bottnar i en rättslig prövning av skulden där ansvaret som liable följer av en rättsligt fastställd skuld som bottnar i en lagöverträdelse. Genom detta kan en rättslig konsekvens rätteligen följa. Det är således ett juridiskt samt utkrävbart ansvar som kan skifta i olika rättssystem. En jämförelse skulle kunna vara skillnaden i straffbarhetsålder i olika länder där ett barn i samma ålder kan begå samma brott men endast en av de möter straffansvar till följd av landets straffbarhetsålder. Accountable bör i relation till liable förstås som ett begrepp där klander kan följa genom att personen genom ett sådant ansvar anses kunna svara för sin handling. Det vill säga en nödvändig förutsättning för att en påföljd ska kunna åläggas.

4.2 Ansvarsförmåga och straffansvar

Ansvarighet eller ansvarsförmåga är som utgångspunkt centralt för att bestraffning av enskilda människor ska kunna rättfärdigas.¹³⁰ Vad som avses med ansvarsförmåga preciseras sällan, om än någonsin, inom straffsystem.¹³¹ Detta gäller även inom det svenska straffrättssystemet.

Begreppet ansvarsförmåga är sammanlänkat med ett antagande om en fri individ med handlingsfrihet, rationalitet och moralisk kapacitet.¹³² Det är inte svårt att se hur barns ansvarsförmåga kan ifrågasättas utifrån de tre antagandena.¹³³ Lublin & Lainpelto beskriver hur synen på barn förändrades under 1900-talet.¹³⁴ Förr beskrevs barn i större utsträckning än idag som skyddsvärda objekt. Idag betraktas de istället som rättighetsbärare och självständiga individer med eget ansvar för sina handlingar.¹³⁵ Denna förändrade syn på barn och deras ansvarsförmåga menar Lublin & Lainpelto kan påverka hur

¹²⁸ Anderson, Murphy, Antolak-Saper & Livings (2026) s. 16.

¹²⁹ Ibid. s. 16.

¹³⁰ Bennet (2020) s. 66.

¹³¹ Ibid. s. 66.

¹³² Se bl.a. Lernestedt (1996).

¹³³ Se avsnitt 3.2.

¹³⁴ Lublin & Lainpelto (2020) s. 358.

¹³⁵ Ibid. s. 358 f.

samhällets åtgärder utformas genom att barn som inte anses vara ansvariga för sina handlingar i större utsträckning uppfattas vara i behov av stöd och hjälp medan barn som bedöms besitta ansvarsförmåga kan bli föremål för mer ingripande åtgärder.¹³⁶

Den lagstadgade straffbarhetsåldern 15 år ett undantag från grundidén om att människor ska hållas ansvariga för sina brottsliga gärningar.¹³⁷ På så sätt löses inte frågan om ansvarsförmåga hos barn utan förskjuter endast problemet fram i tiden där det har ansetts lämpligt att straffansvar för barn infinner sig.¹³⁸ Frågan om barns ansvarsförmåga aktualiseras främst när andra skäl än straffrättsliga är av särskild betydelse.¹³⁹ Detta sker bland annat genom bevistaleinstitutet.

I svensk rätt avgörs frågan om straffansvar huvudsakligen genom skuldprövningen eftersom det inte finns några bestämmelser om särbehandling på grund av bristande ansvarsförmåga.¹⁴⁰ I detta sammanhang påminns om att bevistalan innefattar en skuldprövning av barnet. Skuldprincipen innebär att straff förutsätter personlig skuld.¹⁴¹ Det vill säga; om skuld uppvisas legitimerar denna straffet som följer. Oavsett vilken straffteori en ansluter sig till utgör straffet därmed samhällets berättigade reaktion på det brott för vilket en person har uppvisat skuld.

På så sätt förstås straffansvar som den juridiska skyldigheten att ansvara för sina klandervärda handlingar genom att möta samhällets konsekvenser för brottet. Den person som anses vara klandervärd kan rättfärdigt påföras straff.

4.3 Straffbarhetsåldern

1864 års strafflag byggde på föreställningen att barn som inte nått en viss grad av utveckling var otillräckligt och därför inte skulle straffas för sina gärningar. Redan då stadgades att en straffbar gärning skulle vara fri från straff om den begicks av barn innan det fyllt 15 år. Om barnet hade fyllt 14, men inte 15, år kunde vissa särskilt allvarliga brott provas i domstol. Prövningen avsåg huruvida brottet kunde tillräknas barnet genom att utreda om barnet

¹³⁶ Ibid. s. 359.

¹³⁷ Bennet (2020) s. 15.

¹³⁸ Asp (2014) s. 73.

¹³⁹ Asp (2020) s. 73.

¹⁴⁰ Bennet (2020) s. 89.

¹⁴¹ Bennet (2020) s. 62.

”äkt nog urskillning att inse gärningens brottslighet”.¹⁴² Detta innebar i praktiken att det skedde en prövning av barnets tillräknelighet i domstol. Enligt äldre svensk rätt skulle med andra ord de straffrättsliga åtgärdernas tillämplighet avgöras utifrån huruvida barnet hade nått visst mått av urskillningsförmåga eller tillräknelighet.¹⁴³

Undantaget togs bort vid en lagreform 1902 och det uttalades att barn först vid femton år kunde anses ha vunnit sådan allmän mognad i omdöme och självständighet i viljan att en straffbarhet kunde anses infinna sig.¹⁴⁴ Straffbarhetsåldern har undantagslöst varit 15 år sedan dess.¹⁴⁵ Rättsutvecklingen avseende gränsen för straffbarhet vid 15 års ålder ansågs enligt brottsbalkens förarbeten innebära att en fix åldersgräns infördes vilket i sin tur ansågs avskaffa prövningen av barnets tillräknelighet.¹⁴⁶ Den satta straffmyndighetsåldern beskrivs av Asp som en milstolpe vid vilken barn får ta vissa centrala rättsliga konsekvenser av sitt handlande.¹⁴⁷ Detta kan relateras till begreppet liable som introducerades i avsnitt 4.1.

Den 16 april i år (2026) lämnade regeringen en proposition avseende bland annat en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år och ändring av bevistaleinstitutet.¹⁴⁸ I propositionen framhölls hur den lagstadgade straffbarhetsåldern 15 år länge har ansetts vara en lämplig avvägning mellan å ena sidan barns förmåga att ta ansvar för och förstå konsekvenserna av sitt handlande och å andra sidan samhällets intresse av att kunna döma ut en straffrättslig påföljd.¹⁴⁹ Straffbarhetsåldern är med andra ord kriminalpolitisk till sin natur.¹⁵⁰ I den utredning som föregick propositionen framfördes att en straffbarhetsålder som endast tog hänsyn till barns mognad och ansvarsförmåga hade varit satt betydligt högre än 15 år med hänvisning till dagens neurologiska forskning avseende barns mognadsprocess.¹⁵¹ Det tycks sålunda stå klart att barn har en högst begränsad ansvarsförmåga men likväl ska ställas inför ansvar för sina handlingar när de fyllt 15 år, och kanske ännu tidigare, till följd av kriminalpolitiska skäl.

Regeringen motiverade sänkning av straffbarhetsåldern med att en sådan skulle upprätthålla det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet.¹⁵² Strafffrihet för barn som begått mycket allvarliga brott ansågs kunna leda till att straffsystemet uppfattades som orättvist.¹⁵³ I lagrådsremissen som föregick

¹⁴² SOU 1956:55 s. 236.

¹⁴³ SOU 1956:55 s. 240.

¹⁴⁴ SOU 1956:55 s. 236.

¹⁴⁵ SOU 2025:11 s. 185.

¹⁴⁶ SOU 1956:55 s. 240.

¹⁴⁷ Asp (2020) s. 72.

¹⁴⁸ Prop. 2025/26:246, avseende ändring av bevistalan se avsnitt 2.4.

¹⁴⁹ Prop. 2025/26:246 s. 83.

¹⁵⁰ Prop. 2025/26:246 s. 83.

¹⁵¹ SOU 2025:11 s. 195.

¹⁵² Prop. 2025/26:246 s. 85.

¹⁵³ Prop. 2025/26:246 s. 85.

propositionen framhöll regeringen att även om skälen för särbehandling av unga i väsentliga delar fortfarande var bärande skulle skälen viktas mot andra intressen för att systemet skulle uppfattas som mer balanserat.¹⁵⁴ Nämnas kan i sammanhanget hur ett liknande argument avseende straffrättssystemets legitimitet och trovärdighet även framfördes vid den tidigare nämnda lagändringen av bevistaleinstitutet (se avsnitt 2.2). Bevistalan avsågs då föras i fler fall med hänvisning till samhällets intresse av att utreda och lagföra brott.

Lagrådet har riktat massiv kritik mot förslaget med hänvisning till att det varken visats att barns förmåga att ta straffrättsligt ansvar har utvecklats eller att en straffrättslig påföljds påverkan på barn har förändrats till det bättre.¹⁵⁵ Det har vidare ansetts tveksamt hur straffrättsliga ingripande mot barn som saknar, eller har begränsad, förmåga att förstå konsekvenserna av sina handlingar skulle bidra till att upprätthålla systemets legitimitet.¹⁵⁶

Avseende en sänkning av straffåldern har FN:s barnrättskommitté uttalat att medlemsländer som har en straffålder om 15 eller 16 år under inga omständigheter bör sänka denna. Den har även uppmanat medlemsstaterna att inte ha en lägsta straffbarhetsålder om 14 år med hänvisning till den neuroforskning som finns på området.¹⁵⁷ Kagrell & Lublin har noterat en språklig dissonans mellan den svenska och den engelska versionen av barnkonventionen. I den engelska versionen, som är ett av konventionens originalspråk, formuleras utöver kravet på en lagstadgad lägsta straffbarhetsålder att barn under denna ålder ”shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law”. Kagrell & Lublin har tolkat formuleringen som att den engelska versionen har innefattat någon form av tillräknelighetskrav. I den engelska versionen av barnkonventionen ska barn, enligt författarnas tolkning, under 15 år således överhuvudtaget inte kunna begå brott i juridisk mening.¹⁵⁸

Begreppet straffbarhetsålder skulle jag därutöver vilja påstå till viss del är missvisande. Detta då ”straffbarhet” kan tolkas som att det någon gång under barnets utveckling mot vuxenlivet infinner sig en förmåga att straffas, att barnet i fråga blir straffbart. Forskning är dock enig om att så inte är fallet då barns förmåga att förutse konsekvenser etc. utvecklas först vid 20 år. Gränsen om 15 år har istället motiverats med samhällets intresse av att kunna reagera på brott. Begreppet straffbarhet kan dock ges en mycket mer bokstavlig betydelse genom att istället åsyfta när straffbarhet infinner sig rent lagtekniskt. Av allt att döma verkar det vara den senare betydelsen som lagstiftaren åsyftar.

¹⁵⁴ Lagrådsremiss, s.69

¹⁵⁵ Ibid. s. 19.

¹⁵⁶ Ibid. s. 19.

¹⁵⁷ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 24, 2019, p 22, s. 6.

¹⁵⁸ Kagrell och Lublin (2025) s. 476 f.

5 Praxis

För att kunna besvara uppsatsens frågeställningar har en undersökning av praxis skett genom en kvantitativ studie. Enligt åklagarens statistik, vilken lämnades den 31 mars 2025, hade mellan 2020 och 2025 bevistalan väckts mot 137 barn.¹⁵⁹ 126 av dessa härleddes till åren 2024–2025. Min studie innefattar bevistalan mot 129 barn från dess införande i svensk rätt till den 2 april 2026.¹⁶⁰ Genom en kvantitativ studie av praxis hoppas jag kunna undersöka hur bevistaleinstitutet verkar i praktiken för att på så sätt kunna beskriva dess karaktär. I Bilaga A finner läsaren dokumentet för studien. Rättsfallen är anonymiserade och nyckeln till dessa kan erhållas genom kontakt med Juridiska fakultetens bibliotek i Lund.

Före studien valdes sex stycken parametrar som jag hoppades skulle kunna säga något visst om bevistaleinstitutet. Ganska tidigt i studien upptäckte jag att brotten anstiftan, stämpling och involverande av underårig i brottslighet var ofta förekommande i samma mål som bevistalan. Initialt började jag föra anteckningar över detta i samma dokument som den så kallade nyckeln till rättsfallen men förde senare över detta till en separat sjunde parameter eftersom undersökningen bedrivits på samma statistiska sätt som de övriga parametrarna. Den sjunde parametern är således tillkommen i ett senare skede men har kontrollerats på samma sätt som de övriga. I syfte att förenkla läsningen presenteras parametrarna nedan som underrubriker. Varje parameter utvecklas inledningsvis genom en motivering av valet samt vad jag hoppas den valda parametern ska kunna visa på. Efter en presentation av resultatet lämnas en kort reflektion.

Under studiens genomförande har vissa överraskande eller intressanta fynd även gjorts. Det har inom ramen för uppsatsen inte varit möjligt att undersöka i vilken utsträckning de olika fynden förekommit till följd av den kvantitativa studiens inneboende begränsningar (se avsnitt 1.4.1). Trots detta har jag valt att presentera dessa fynd nedan under Övriga fynd. Detta då jag ansett att de synliggör vissa särskilt intressanta aspekter av bevistaleinstitutet. Efter de övriga fynden följer ett kort avsnitt där vissa mål som illustrerar något visst avseende bevistalan presenteras.

5.1 Den kvantitativa studien

5.1.1 Blev barnet föremål för sociala insatser till följd av bevistalans avgörande?

Den första parametern som undersöks är huruvida barnet, vars skuld prövas i bevistalan, har blivit föremål för sociala insatser *till följd av* bevistalans

¹⁵⁹ Åklagarmyndigheten (2025).

¹⁶⁰ För urval se avsnitt 1.4.2.

avgörande. Det vill säga, parametern visar inte huruvida barnet blir föremål för social insats till följd av själva brottet utan endast ifall detta sker efter avkunnad dom eller inte. På så sätt hoppas jag att den valda parametern ska kunna säga något om giltigheten i argumentet att bevistalan föres i barnets intresse genom att en avgjord bevistalan sägs skapa ett bättre beslutsunderlag för sociala insatser. Parametern har därmed koppling till syftet om omsorg om barnet. Detta är särskilt intressant att undersöka efter lagändringen när åklagaren fick en självständig initiativrätt till bevistalan och därmed inte är beroende av en framställning om att talan ska väckas från sociala myndigheter. Ett beslut om sociala insatser före bevistalans avgörande menar jag skulle kunna tyda på att socialtjänsten inte är beroende av ett domstolsavgörande vid beslut om sociala insatser för barnet.

Undersökningen har bedrivits på så sätt att en sökning har gjorts i JUNO på barnets personnummer. För det fall förvaltningsrättsliga avgöranden har förekommit har datum för den sociala insatsen undersökts för att på så sätt kunna ta ställning till ifall insatsen skedde före eller efter bevistalans avgörande. Före lagändringen den 1 juli 2023 hade barnet i samtliga fem fall inte mött sociala insatser till följd av själva avgörandet. I två av fallen var barnen föremål för sociala insatser redan före bevistalan. Till följd av anonymiseringsarbetet av domar har perioden efter lagändringen inte till fullo kunnat analyseras eftersom barnets uppgifter har sekretessmarkerats i flera senare fall. Under studiens gång har även anonymiseringsarbetet fortgått vilket innebär att domar som vid studiens start inte varit anonymiserade under förloppet blivit så. Parametern har genom detta visat sig bli obrukbar varför inga slutsatser kan dras från den. Jag har även under studiens gång omvärderat parametrarnas betydelse i fråga om omsorg om barnet eftersom studien i andra delar belyst vikten av rättssäkerhet i form av en domstolsprövning för barnet.

I det inledande skedet av undersökningen framkom en bevistalan där en sökning på barnets personnummer gav resultat i form av både den allmänna domstolens och den förvaltningsrättsliga domstolens domslut. På så sätt har det varit möjligt att följa förvaltningsrättsliga instansers samt socialtjänstens resonemang avseende bevistalans betydelse. För att underlätta för läsaren presenteras fyndet här till följd av dess direkta samband med parametern. Det bör dock framhållas att det endast tjänar ett illustrativt syfte och inte är ägnat att dra någon säker slutsats från:

I augusti 2014 fattade socialtjänsten beslut om att omedelbart omhänderta ett barn med stöd av 6 § lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) med hänvisning till att barnet hade delgivits misstanke om brottet medhjälp till mord.¹⁶¹ Den 3 september ändrade åklagaren misstanken om

¹⁶¹ Se mål nr. 99, s. 3.

medhjälp till misstanke om mord.¹⁶² Stadsområdesnämnden yrkade den 23 september på att barnet skulle beredas vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU.¹⁶³

Förvaltningsrätten ansåg att utredningen talade för att stark bevisning hade presenterats mot barnet under förundersökningen.¹⁶⁴ Domstolen nämnde även att barnet tidigare under våren varit föremål för utredning av socialtjänsten men att denna avslutades eftersom familjen inte mottog insatser på frivillig väg och grund för LVU inte ansågs föreligga.¹⁶⁵ Trots att brottsmisstankarna inte var fullständigt utredda ansåg förvaltningsrätten att utredningen visade att barnet befunnit sig i ett sammanhang där mycket allvarliga brott begås. Domstolen menade att utredningen talade för att det fanns stark bevisning för att barnet varit delaktig i brottet.¹⁶⁶ Den mycket allvarliga brottsligheten som barnet var misstänkt för tillsammans med övriga omständigheter visade enligt förvaltningsrätten att det fanns en påtaglig risk att barnet skulle skadas genom ett socialt nedbrytande beteende och därför skulle beredas vård enligt LVU.¹⁶⁷

Vårdnadshavarna överklagade avgörandet till Kammarrätten och anförde att det enda som tillkommit sedan nämnden fattade beslutet att grund för LVU inte förelåg var brottsmisstanken. Stadsområdesnämnden anförde att brottsmisstanken var stark eftersom åklagaren avsåg föra bevistalan mot barnet.¹⁶⁸ Kammarrätten uttalade att domstolen inte kan föregå en allmän domstols prövning av ansvar för brott inom ramen för ett mål om vård enligt LVU men att åklagarens beslut att föra bevistalan fick anses visa att åtalsbeslutet gav stöd för att barnet hade varit involverad i brottet vilket därför kunde läggas till grund för kammarrättens avgörande. Även om skuldfrågan inte ännu var avgjord, menade kammarrätten att barnet genom sitt beteende utsatte sin hälsa och utveckling för påtaglig risk för skada och överklagandet avslogs.¹⁶⁹

Målet om bevistalan avgjordes i februari 2015 i vilken bevistalan inte ansågs vara utredd.¹⁷⁰ Barnet ansökte därefter hos stadsområdesnämnden att vården enligt LVU skulle upphöra till följd av bevistalans utgång. Nämnden ansåg att beslutet om vård skulle kvarstå varpå barnet med dess vårdnadshavare överklagade till förvaltningsrätten.¹⁷¹ I förvaltningsrätten framförde barnet hur socialnämnden hade avslutat sin utredning under våren eftersom grunder för LVU inte hade ansetts föreligga och att han därmed hade beretts vård enligt LVU endast pga. de brottsmisstankar från vilka han nu hade blivit friad.¹⁷² Förvaltningsrätten ansåg att trots att bevistalan ogillats hade barnet genom sitt

¹⁶² Se mål nr. 99, s. 3.

¹⁶³ Se mål nr. 99, s. 3.

¹⁶⁴ Se mål nr. 99, s. 4.

¹⁶⁵ Se mål nr. 99, s. 4.

¹⁶⁶ Se mål nr. 99, s. 9.

¹⁶⁷ Se mål nr. 99, s. 9.

¹⁶⁸ Se mål nr. 100.

¹⁶⁹ Se mål nr. 100, s. 4.

¹⁷⁰ Se mål nr. 1.

¹⁷¹ Se mål nr. 101, s. 2.

¹⁷² Se mål nr. 101, s. 2.

eget klandervärda beteende och genom att vistas i destruktiva miljöer och sällskap utsatt sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk för skada och avslag överklagandet.¹⁷³

Ovanstående utgör tecken på att socialtjänsten fattade beslut om social insats redan *före* bevistalans avgörande. På så sätt var bevistalan inte nödvändig för att socialtjänsten skulle anse sig ha tillräckligt beslutsunderlag. Själva avgörandet i skuldfrågan tycks överhuvudtaget inte tillmätas någon betydelse eftersom det är det brottsliga sammanhanget i vilket barnet vistats i och inte brottet i sig som tillmäts betydelse. Detta tyder på att en utredning enligt 31 § LUL i sig verkar tillräckligt underlag för socialtjänstens beslut.

5.1.2 Förs det ett resonemang avseende barnets ålder i uppsåtsbedömningen?

Den andra parametern är huruvida det förs ett resonemang avseende barnets ålder i uppsåtsbedömningen. Med detta avser jag undersöka i vilken mån underåriga prövas likt vuxna inom bevistaleinstitutet. Asp menar att straffrätts-systemet bygger på någon form av normalitetstanke som utgångspunkt.¹⁷⁴ Systemet riktar sig mot en sorts standardindivid med någorlunda normala fattningsförmågor och normal ansvarsförmåga.¹⁷⁵ Här särskiljer sig enligt Asp vissa klasser av individer såsom exempelvis barn.¹⁷⁶ När skuldfrågan avseende barn prövas genom bevistaleinstitutet bör således detta avsteg från standardindividens beaktas i uppsåtsbedömningen. Jag hoppas att parametern ska kunna visa på något avseende vilken ansvarsförmåga som tillskrivs barn under femton år vilket i sin tur kan tala för vilken typ av ansvar barn genom detta anses ha över sina gärningar. Eftersom uppsåtsbedömningen skett sedan institutets införande är det i detta sammanhang inte ändamålsenligt att skilja på före och efter lagändringen.

I 20 av 97 mål beaktar domstolen barnets ålder på något sätt i sin bedömning. Nedan följer några exempel från praxis på resonemang avseende barnets ålder. För den intresserade läsaren står sidhänvisningen till resonemangen i tabellen i Bilaga A för samtliga 20 mål där barnets ålder har beaktats.

Ett av de i undersökningen längre resonemangen som fördes avseende barnets ålder fördes i hovrätten: ”Till detta ska läggas den omständigheten att B endast var 14 år vid händelsen. Det får betraktas som allmänt känt att en tonåring inte fungerar som en vuxen när det gäller förmågan till impulskontroll,

¹⁷³ Se mål nr. 101, s. 8.

¹⁷⁴ Asp (2020) s. 7.

¹⁷⁵ Asp (2020) s. 7.

¹⁷⁶ Asp (2020) s. 7.

omdöme och konsekvenstänkande. Det har inte framkommit att B hade kommit längre i utvecklingen av dessa förmågor än vad som är normalt för en 14-åring. Hänsyn måste därför tas till att B på grund av sin låga ålder inte kan anses ha haft en fullt utvecklad impuls kontroll, liksom att hans omdömesförmåga inte kan anses ha varit i nivå med en vuxens”.¹⁷⁷

I ett annat fall där barnets ålder beaktades uttalade domstolen att den fann det uteslutet ”att B1 och B2 inte var medvetna om risken för att en knivskärning mot halsen och ett knivstick i magen skulle kunna leda till döden. ”Mot bakgrund av deras låga ålder kan det dock inte hävdas att de skulle ha varit likgiltiga beträffande effekten av sitt handlande”.¹⁷⁸

I ännu ett fall beaktas barnets ålder högst kortfattat i slutet av uppsåtsbedömningen genom att tingsrätten anför att ”B endast var 14 år vid gärningstillfället, något som är av betydelse även vid uppsåtsbedömningen. Tingsrätten finner dock vid en sammantagen bedömningen att det är ställt bortom rimligt tvivel att även B agerat med så kallat likgiltighetsuppsåt och att det är utrett att han begått gärningen medhjälp till försök till mord”.¹⁷⁹

I ett mål där frågan rörde huruvida barnet hade begått brottet i nödvärn eller inte ansåg tingsrätten att yrkandet om dråp inte var utrett och anförde att: ”det hade funnits alternativa handlingssätt och att dessa varit av sådant slag att det även av någon i B:s ålder måste krävas att något av dem valts framför det våld som nu kom till användning”.¹⁸⁰ Vid själva uppsåtsbedömningen ansåg tingsrätten att barnet inte haft varken avsiktsuppsåt eller insiktuppsåt i förhållande till att x skulle avlida. Rätten ansåg dock det att det var uteslutet att B inte hade varit medveten om risken för att det knivhugg han utdelade skulle leda till döden. Därefter sa domstolen att ”däremot kan det mot bakgrund av hans unga ålder vid gärningen inte hävdas att han varit likgiltig inför effekten av sitt handlande”.¹⁸¹

Dessa exempel visar på hur barn i viss utsträckning provas enligt en särskild ”måttstock” för barn. I de övriga 73 målen provas dock barnet likt en vuxen. Detta tyder på att barnen i majoriteten av fallen skuldprövas utifrån samma, för att använda Asps terminologi, standardindivid som vuxna gör. Att så sker skulle kunna bero på straffrättens systematik. Inom den ordinära brottmålsprocessen där straffmyndiga ställs till ansvar sker skuldprövningen utifrån vad Asp benämner en standardindivid. I den mån personen i fråga avviker från denna genom exempelvis ålder tas detta hänsyn till i ett senare skede

¹⁷⁷ Mål nr. 4. (HovR) s. 9.

¹⁷⁸ Mål nr. 5. s. 9.

¹⁷⁹ Mål nr. 10. s. 100.

¹⁸⁰ Mål nr. 4 (TR) s. 9.

¹⁸¹ Mål nr. 4 (TR) s. 10.

genom straffmätningen. Eftersom detta senare skede inte infinner sig genom bevistaleinstitutet uteblir möjligtvis beaktning av barnets ålder.

5.1.3 Förekommer vuxna tilltalade inom samma mål?

Den tredje parametern är den eventuella förekomsten av vuxna tilltalade inom ramen för samma mål. Detta hoppas jag kunna säga något om i vilken kontext barnen mot vilka bevistalan förs förekommer i.

Före lagändringen 2023 förekom vuxna tilltalade i ett av fem mål. Efter lagändringen förekom vuxna tilltalade inom samma mål i 57 av 92 fall. Detta innebär en markant ökning av mål där barnens brottslighet förekommer i ett sammanhang där även vuxna befinner sig.

Detta kan bero på flera olika saker. Det skulle kunna bero på att barn befinner sig i en helt annan kontext än de gjorde vid bevistalans införande genom bl.a. digitaliseringen och framväxten av sociala medier. En annan potentiell förklaring är att bevistaleinstitutet nu träffar andra fall än de som socialtjänsten anser vara lämpliga till följd av åklagarens självständiga initiativrätt.

Resultatet är intressant eftersom det säger något om sammanhanget som barnen befinner sig i. I majoriteten av fallen befinner sig barnen som blir föremål för bevistalan i ett sammanhang där även vuxna befinner sig. Detta leder tankarna till i vilken mån den vuxna faktiskt påverkar eller utnyttjar barnet i brott. Parametern ger dock inte utrymme för någon som helst slutsats avseende detta utan en sådan tanke är högst spekulativ.

5.1.4 Finns det någon koppling mellan bevistalan och den organiserade brottsligheten?

Den fjärde parametern är frågan om huruvida målet (och därmed barnet) har koppling till den organiserade brottsligheten. Parametern valdes med beaktning av den kontext i vilken lagändringen skedde. Detta kan dels säga något om barnets kontext dels om de olika roller som barnet potentiellt får genom bevistaleinstitutet genom att de utnyttjas av vuxna som s.k. brottsverktyg. Huruvida en koppling finns har framkommit i avgörandena genom exempelvis hänvisning till ett kriminellt nätverk av domstolen eller genom den bevisning som förs av åklagaren (exempelvis utdrag ur kommunikation mellan de tilltalade i målet). Min förhoppning är att parametern ska kunna säga något om vilken typ av brottslighet institutet träffar och för det fall det skulle visa sig finnas en stark koppling mellan den organiserade brottsligheten och bevistaleinstitutet även något om vilka icke-uttalade syften institutet tycks uppnå.

Före lagändringen hade inget av de fem målen någon koppling till organiserad brottslighet. Efter lagändringen hade 69 av 92 mål koppling till den organiserade brottsligheten. Det är med andra ord en stor andel av väckta bevistalan som har koppling till den organiserade brottsligheten. Resultatet kan delvis

förklaras av bevistalans lagtekniska utformning genom att brott med koppling till den organiserade brottsligheten faller inom både presumtionsregeln genom att det ofta rör sig om brott med högt straffvärde men även inom undantagsregeln eftersom en koppling till den organiserade brottsligheten utgör synnerliga skäl.¹⁸²

Genom att bevistaleinstitutet i så pass stor mån träffar den organiserade brottsligheten får den antas fylla någon form av funktion i kampen mot denna. Utifrån den kontext i vilken lagändringen skedde i kombination med lagstiftarens uttalade kriminalpolitiska prioritering skulle jag vilja gå så långt som att påstå att bevistaleinstitutet genom det även uppfyller ett icke-uttalat syfte som redskap i kampen mot den organiserade brottsligheten. Detta är dock ingen slutsats som kan dras utifrån resultatet av studien utan endast en spekulat, särskilt då lagstiftaren inte öppet har redovisat en sådan intention som syfte. Men likväl, genom institutet kan lagstiftaren ställa barn med koppling till den organiserade brottsligheten inför rätta både genom skyldigheten som åläggs åklagaren genom presumtionsregeln och genom undantagsregeln om synnerliga skäl. På så sätt kan än fler brott med koppling till den organiserade brottsligheten utredas och lagföras.

5.1.5 Yrkar åklagaren på att brott ska utredas utifrån presumtionsregeln?

Parametern syftar till att utreda vilka brott som bevistalan träffar och hur pass stor restriktivitet som råder avseende undantagsregeln. Detta då undantagsregeln utgör en möjlighet för skönsmässiga bedömningar och riskerar träffa brott av barn med betydligt lägre straffskala. Jag hoppas att parametern ska kunna säga något avseende bevistalans karaktär som straffrättsligt instrument. För det fall bevistalan i flera fall väcks utifrån undantagsregeln skulle detta kunna utgöra tecken på att barn träffas av ansvar för brott i större utsträckning än vad bevistalan uttalats att avse. Med detta menar jag att i de fall det väcks talan utifrån undantagsregeln är brottet inte av sådan allvarlig art att det väcks enligt presumtionsregeln utan talan väcks till följd av exempelvis koppling till den organiserade brottsligheten eller upprepad brottslighet. Detta skulle kunna innebära att det ansvar vilket barnen möter utvidgas till att inte endast innefatta de allra grövsta brotten.

Åklagaren yrkade på brott enligt presumtionsregeln i 78 av 92 fall. I 14 av 92 fall yrkades på att det skulle anses att barnet gjort sig skyldig till brott i enlighet med undantagsbestämmelsen. Att en så pass stor andel av väckta bevistalan skett i enlighet med undantagsbestämmelsen har motiverat regeringen att föreslå en sänkning av minimumstraffet enligt presumtionsregeln (se avsnitt 2.4).

¹⁸² Se prop. 2022/23:78 s. 37 samt avsnitt 2.3.

5.1.6 Yrkas skadestånd inom ramen för bevistalan?

Den sjätte parametern rör frågan om yrkat skadestånd. Ett yrkat skadestånd inom ramen för bevistalan hoppas jag kan säga något om i vilken utsträckning syftet om målsägandes intresse av upprättelse tillgodoses.

Före lagändringen yrkades skadestånd i fyra av fem mål. Efter lagändring yrkades skadestånd i 54 av 93 mål. Utifrån resultatet tycks skadeståndsyrkande i förhållande till brottet ha minskat genom lagändringen. Det bör dock påpekas att barnen många gånger förekommer i samma kontext som vuxna varför ett skadeståndsyrkande troligtvis ibland riktas mot den vuxna eftersom dessa sällan har någon jämkningsgrund. En annan aspekt är att även om skadeståndsyrkande väcks i mindre mån i förhållande till antalet väckta bevistalan är det likväl en väsentlig ökning av antalet skadeståndsyrkande efter lagändringen varför bevistalan på så sätt får anses ge upprättelse till målsäganden i fler fall än tidigare.

Parametern har således visat sig inte kunna ge svar avseende i vilken utsträckning syftet om målsägandes intresse uppfylls. Detta beror delvis på att resultatet inte leder till en säker slutsats men även att jag initialt gjort misstaget att bortse från att processen i sig själv kan bidra till upprättelse för målsäganden. Det går därför inte att dra någon slutsats utifrån parametern.

5.1.7 Förs det en talan avseende anstiftan, stämpling eller involverande av underårig i brottslighet i målet?

Inledningsvis kan nämnas att brottet involverande av underårig i brottslighet infördes samtidigt som lagändringen avseende bevistalan skedde, dvs. den 1 juli 2023.¹⁸³ Sedan dess har 25 av 92 mål inom vilka även en bevistalan prövats lett till en fällande dom för en vuxen för involverande av underårig i brottslighet.¹⁸⁴ I 15 av 92 fall har en överårig dömts för stämpling i samma mål som bevistalan förts och i 8 av 92 fall till anstiftan av brott.¹⁸⁵ Sammanlagt har 48 olika brott av vuxna således styrkts i samma mål som en bevistalan. I 33 av 92 avgöranden har en vuxen dömts för något (eller några) av brotten stämpling, anstiftan eller involverande av underårig i brottslighet. Det går inte att dra någon slutsats avseende resultatet i denna del eftersom det inte är möjligt att säkerställa huruvida bevistalan varit en nödvändig förutsättning för fällande dom. Att mer än en tredjedel av målen där en bevistalan prövats har lett till en fällande dom för en vuxen för anstiftan eller stämpling till brott eller för involverande av underårig i brottslighet får dock anses utgöra en intressant iakttagelse. Det skulle kunna indikera att en bevistalan bidrar till att

¹⁸³ Se SFS 2023:257.

¹⁸⁴ Se mål nr. 9, 23, 31, 33, 34, 35, 46, 58, 59, 62, 63, 66, 69, 70, 71, 74, 75, 76, 81, 82, 86, 88, 89, 96 och 97, Bilaga A.

¹⁸⁵ Se mål nr. 29, 32, 33, 34, 35, 41, 42, 58, 63, 69, 71, 74, 75, 82, 83, 86, 88, 91 och 97, Bilaga A.

styrka en vuxens brott men ytterligare studier skulle krävas för att säkerställa ett sådant påstående.

5.2 Övriga fynd

Under studiens gång har vissa överraskande fynd gjorts avseende bevistaleinstitutet. Då dessa inte passar in i någon av de på förhand bestämda parametrarna redogörs för dem i detta separata avsnitt. De tas endast med i syfte att åskådliggöra något avseende institutet och någon slutsats ska inte dras från dem.

Det tycks råda oklarhet kring huruvida principen om *jura novit curia* råder vid tillämpningen av bevistalan. I domskälen till ett avgörande före lagändringen 2023 förs ett utförligt resonemang avseende detta. Domstolen framhåller att bevistalan är ämnad att föras när barnet misstänks för en gärning av mycket allvarlig beskaffenhet. Bevistalans ordalydelse anses därför av domstolen inte innefatta andra mindre allvarliga brott som i och för sig skulle kunna innefattas i gärningsbeskrivningen. Domslutet ska således endast avkunna huruvida det yrkade brottet är utrett eller inte.¹⁸⁶ I ett mål från 2024 för domstolen ett annat resonemang varpå domstolen menar att eftersom bevistalan är så nära förbunden med skuldfrågan framstår det som naturligt att domstolen i ett mål om bevistalan även prövar hur brottet ska rubriceras och anger detta i domslutet.¹⁸⁷ Även om en utredd bevistalan i praktiken inte betyder något får det ändå antas vara förenat med en stor lättnad för barnet som får ett domslut där bevistalan inte anses vara utredd jämfört med motsatsen. När domstolar tillämpar bevistaleinstitutet på olika sätt råder även en olikhet inför lagen för dessa barnen vilket vållar stora legitimitetsproblem genom att strida mot flera grundläggande rättsprinciper däribland principen av förutsebarhet. Nämnas kan att en liknande ojämn rättstillämpning avseende bevistalan återfanns av Leviner och Lainpelto redan 2020.¹⁸⁸

Genomgången av praxis åskådliggör även de dubbla roller som flera av barnen som är föremål för bevistalan har. De är dels förövare genom brottet de har begått, men även ett offer i förhållande till gängkriminaliteten. Detta märks i praxis genom hur barn tar på sig vuxnas gärningar. Inom ett mål påstod barnet sig ha ”bröstat kinesens sak för jag kan ej bli dömd”.¹⁸⁹ I ett annat fall framgår hur barnet fått meddelande före brottet som lyder ”Tar du

¹⁸⁶ Se mål nr. 3, s. 23, Bilaga A.

¹⁸⁷ Se mål nr 16, HovR s. 2–3, Bilaga A.

¹⁸⁸ Se Leviner och Lainpelto (2020) s. 374.

¹⁸⁹ Se mål nr. 7, s. 18.

tabben o gör de rätt du får para o ennu mer grejer men tar du tabben o bara försvinner då vi kmr hitta dig bror”. I samma mål framkommer även hur ”vi hämtar ut dig när du hamnar på hvb”.¹⁹⁰ I ytterligare ett mål framgår hur barnet utnyttjas för olika uppgifter till följd av sin straffrihet: ”Under resan till Sundsvall bars magväskorna med vapnen av B och denne har berättat att han gjorde detta eftersom han bara var 14 år och därför inte kunde straffas för det fall att han blev påkommen med vapnen”.¹⁹¹ De olika fallen illustrerar väl hur barnen används av vuxna för att utföra brott och hur de på så sätt utöver att vara förövare även blir offer.

Därutöver förekommer tecken på att bevistalan tillmäts någon form av betydelse för barnet när detta väl nått straffbarhetsåldern. Det förekommer i praxis att det nämns att personen som döms i målet tidigare varit föremål för bevistalan.¹⁹² I vilken utsträckning detta sker har inte kunnat undersökas då det upptäcktes av en slump i sökningen.

¹⁹⁰ Se mål nr. 62, s. 161.

¹⁹¹ Se mål nr. 9, s. 69.

¹⁹² Se mål nr. 98, s. 25, Bilaga A.

6 Analys av praxis

Denna del syftar till att besvara uppsatsens först ställda fråga avseende vilka syften som bevistaleinstitutet uppfyller. De syften som lagstiftaren gjort gällande i förarbetena analyseras utifrån praxis varefter det undersöks ifall institutet i praktiken uppfyller även andra syften.

Syftet om omsorg om barnet i fråga bör diskuteras före ett ställningstagande görs. Detta syfte är mångfacetterat genom att det kan uppfyllas på olika sätt. Huruvida det uppnås får därför varierande svar beroende på vilket sätt det uppnås. Avseende omsorg om barnet utifrån argumentet att bevistalan ska föras i syfte att skapa ett bättre beslutsunderlag för socialtjänsten blir svaret osäkert. Studien har inte lett till någon slutsats i frågan. Målet som beskrivs i illustrativt syfte tyder på att bevistalan inte fyller någon funktion för socialtjänsten eftersom myndigheten har fattat beslut före talans avgörande samt att det är barnets brottsliga sammanhang som får betydelse för insatser och inte själva skuldfrågan i sig.

Omsorgen om barnet kan därutöver tillgodoses genom att en domstolsprövning faktiskt fyller en funktion av rättssäkerhet för barnet. För det fall att barnet exempelvis tar på sig skulden för något eller av vittnen felaktigt utpekas som förövare säkerställer domstolsprocessen att barnet får en rättvis prövning. En icke-utredd bevistalan enligt vilken barnet befunnits oskyldigt till brott innebär dock inte att barnet inte kan möta rättsliga konsekvenser oavsett. Detta då socialtjänsten inte lägger någon vikt vid själva brottet utan endast det brottsliga sammanhanget. Avseende rättssäkerheten för barnet bör även den diskrepans avseende principen om *jura novit curia* som tidigare nämnts framhållas vilket innebär en ojämn rättstillämpning där barn står olika inför lagen. Därutöver bör framhållas det överklagandeförbud som råder till högsta instans.

Syftet med målsägandes intresse av upprättelse tycks uppnås i betydligt högre grad. Redan före lagändringen innefattade fyra av fem bevistalanmål ett yrkande om skadestånd och efter lagändringen yrkades skadestånd i 54 av 93 mål. Ovan har givits en möjlig förklaring till varför skadestånd inte yrkats i fler antal fall. Utöver mängden av skadeståndsyrkanden får själva ökningen av bevistalan i sig självt antas leda till att betydligt fler målsäganden får en upprättelse genom själva domstolsförfarandet. Bevistaleinstitutet får därför anses uppnå syftet med målsägandes intresse av upprättelse i hög grad både före och efter lagändringen. Det bör dock anses uppnås i än högre grad efter lagändringen eftersom fler målsäganden då fick möjlighet till upprättelse till följd av ökningen av antalet bevistalan som fördes.

Avseende samhällets intresse av att lagföra och utreda brott gör sig samma resonemang som vid målsägandes intresse av upprättelse sig gällande. Den stora ökning som skett i antalet förda bevistalan vittnar om att institutet lagför

fler brott genom lagändringen även om detta inte sker genom en dom med åtföljande straffansvar. Till följd av åklagarens skyldighet att väcka bevistalan i vissa fall samt genom undantagsregeln skapas en möjlighet för lagstiftaren att även utreda och lagföra brott begångna av icke straffmyndiga varpå en mycket större andel brott får antas lagföras även i framtiden. Detta gäller särskilt för det fall den föreslagna ändringen av bevistalan sker och åklagarens skyldighet skulle omfatta än fler brott. Före ändringen kunde lagföring inte ske i lika många fall eftersom en väckt talan var tvungen att ske med beaktning av barnets intresse genom att det var de sociala myndigheterna som skulle initiera talan hos åklagaren för att denna skulle få väcka talan.

Vid en (för att låna ett straffrättsligt begrepp) indicieläsning av studien och dess olika parametrar och fynd tycks mycket tyda på att bevistaleinstitutet även fyller ett syfte, eller en funktion, i bekämpning av den organiserade brottsligheten. Huruvida detta har varit lagstiftarens intention går inte att fastställa. Efter lagändringen har en bevistalan riktats mot betydande fler barn än före. Dessa barn förekommer i 57 av 92 fall i ett sammanhang där även vuxna befinner sig och har i 69 av 92 fall en koppling till den organiserade brottsligheten. I 15 av 92 fall har åklagaren väckt bevistalan utifrån undantagsregeln vilket med tanke på kopplingen till den organiserade brottsligheten troligtvis har skett till följd av denna. Även införandet av brottet involverande av underårig i brottslighet tyder på detta då det infördes samma dag som lagändringen av bevistaleinstitutet skedde. Genom att skuldfrågan för ett brott redan är avgjord i förhållande till barnet genom bevistalan får det antas vara lättare för åklagaren att styrka den vuxnas involverande av underårig i brottslighet, anstiftan eller stämpling i förhållande till detta brott. På så sätt bidrar bevistaleinstitutet troligtvis till att underlätta lagföring av vuxnas brott. Det är dock ett högst spekulativt resonemang och det skulle krävas en betydligt mer genomgående samt omfattande praxisanalys för att kunna säga med säkerhet. Genom att bevistaleinstitutet möjliggör för lagstiftaren att ställa barn med koppling till den organiserade brottsligheten inför rätta bidrar institutet till att lagföra en större andel av brotten med koppling till den organiserade brottsligheten. Det finns således många indicier som tyder på att institutet idag fyller en brottsbekämpande och brottspreventiv funktion i lagstiftarens kamp mot den organiserade brottsligheten, oavsett om detta är lagstiftarens intention eller ej.

7 Analys

Inledningsvis ska framhållas att det inte är självklart att lagstiftarens ursprungliga intention med bevistaleinstitutet har varit att skuldpröva barn i domstol. I skuldbegreppet ligger att något kan utkrävas. Inom det ordinära straffrättsförfarandet innebär skulden att en rättslig konsekvens rätteligen kan följa. Det är dock inte självklart utifrån de ursprungliga förarbetena (se avsnitt 2.1) att det är barnets skuld som ska prövas utan endast att det inom bevistalan ska prövas ifall barnet är skyldig till gärningen. Detta kan tolkas som att den ursprungliga tanken är att prövning ska ske av huruvida barnet är skyldig till handlingen men säger inget om följden i sig. På så sätt kan lagstiftarens intention med institutet mycket väl varit att möjliggöra en prövning av den objektiva sidan av brottet. En sådan tolkning stöds dels av det fokus som låg på själva bevisupptagningen och det kontradiktoriska förfarandet, dels på titeln ”bevistalan”. I praxis har det oavsett skett en prövning av både den objektiva sidan av brottet och den subjektiva, dvs. uppsåtet, sidan av brottet sedan institutets införande. I förarbetena till lagändringen 2023 undanröjdes oklarheten från lagstiftarens sida genom att institutet då benämndes som en prövning av barnets straffrättsliga skuld i domstol.

Nedan analyseras uppsatsens två sista frågeställningar i separata avsnitt.

7.1 Ansvarsbegreppets förändring i förhållande till barn under femton år inom straffrätten

Eftersom bevistalan vid dess införande i svensk rätt endast fördes i syfte om omsorg om barnet och med stor restriktivitet, var det inte fråga om en straffrättslig hantering av barnet i egentlig mening. Jag skulle vilja påstå att prövningens placering inom straffrätten vid dess införande berodde på att bevisvärderingen ansågs lämpligen ske inom brottmålsprocessen. Införandet av en straffrättslig hantering av barn under femton år skedde med andra ord inte i syfte att barnet skulle ställas under straffrättsligt ansvar. Därmed mötte barnet inte straffrätten som ansvarssubjekt i egentlig mening utan endast som upphovsman till, eller utförare av, brottet. På så sätt var ansvarsbegreppet i förhållande till barnet vid bevistalans införande och fram till lagändringen 2023 att förstå som *responsible*. dvs. ansvar i den bemärkelsen att barnet faktiskt hade utfört brottet. Även om den subjektiva sidan, dvs. uppsåtet, sedan institutets införande har utretts genom bevistalan (oavsett om detta varit lagstiftarens intention eller inte) skedde detta förr endast i syfte att skapa bättre beslutsunderlag för de sociala myndigheterna. På så sätt var ansvarsbegreppet att förstås som neutralt i förhållande till den av barnet utförda gärningen. Prövningen avsåg med andra ord inte att barnet skulle stå till svars för sitt utförande inför någon. Genom att barnets skuld endast prövades till förmån för barnet självt innefattades därför inget klander vid utredd skuld och därför skiftade inte själva ansvarsbegreppet i förhållande till barnet.

Åklagarens idag självständiga initiativrätt och skyldighet att väcka bevistalan i vissa fall innebär att bevistalan kan föras i andra, för barnet motstående, syften och intressen. Att så faktiskt sker får antas genom den stora ökning av väckta bevistalan som skett sedan lagändringen. Genom de tillkomna syftena (såsom upprättelse för brottsoffer och legitimering av straffrätten i stort) sker något med det ansvar som barnet ställs för. Tidigare skulle skuldfrågan utredas för att *samhällets ansvar* för barnet i egenskap av *skyddsobjekt* skulle säkerställas. I de fall socialtjänsten redan anser sig ha adekvat beslutsunderlag och bevistalan likväl förs mot barnet (till följd av åklagarens skyldighet och initiativrätt) förs bevistalan på bekostnad av barnet till förmån för andra intressen. På så sätt skiftar synen på barn som skyddsobjekt till att istället betrakta barn som *farokällor* från vilka samhället och dess medborgare ska skyddas.

Genom att barnet ska *stå till svars* för sina handlingar i syfte att tillgodose andra intressen på bekostnad av sitt eget skiftar ansvarsbegreppet i förhållande till barnet. Genom att barnet står till svars för sina handlingar inför någon vars intresse beror av barnets skuld sker en slags värdering av ansvaret. Tidigare, dvs. före lagändringen, låg det ingen värdering eller klander i avgörandet av skuldfrågan eftersom denna endast avgjordes i det framåtblickande och socialrättsliga syftet. För att åskådliggöra skillnaden kan framhållas hur socialtjänsten inte är intresserad av själva rubriceringsfrågan utan endast huruvida barnet har begått ett brott eftersom brottsligheten i sig kan tyda på att barnet är en fara för sin egen hälsa. För samhället eller målsäganden är rubriceringsfrågan viktig eftersom den uttrycker exakt hur förkastlig gärningen är. På så sätt kommunicerar en utredd bevistalan klander på ett sätt som inte skedde förut. Till följd av en sådan värdering av ansvaret förskjuts ansvarsbegreppet i förhållande till barn under femton år till att istället förstås som *accountable*. Inte genom att rubriceringsfrågan ökar i betydelse utan genom att någon annans upprättelse är beroende av skuldfrågan i sig. Själva ansvarsbegreppet har således skiftat från *responsible* till *accountable* genom bevistaleinstituten.

Till följd av ansvarsbegreppets skiftning inom bevistaleinstituten förändras även synen på barn under femton år som straffrättsligt ansvarssubjekt. Ansvarsbegreppets förskjutning till *accountable* liknar det ansvar som vuxna ställs inför inom den ordinära straffrätten. Detta blir möjligt genom den uppsåtsbedömning som sker inom institutet varför jag ställer mig tveksam till att en sådan faktiskt var avsedd av lagstiftaren vid institutets införande. Genom den prövning som sker av både den objektiva och den subjektiva sidan av brottet sker i själva verket även en prövning av barnets ansvarsförmåga. Detta kan liknas vid den tillräknelighetsprövning som skedde före brottsbalkens införande.¹⁹³ I de fall där domstolen för ett faktiskt resonemang avseende barnets ålder (se avsnitt 5.1.2) blir detta särskilt tydligt. Ett utrett avgörande innebär med andra ord att barnet har ansetts ha en sådan ansvarsförmåga att det

¹⁹³ Se avsnitt 4.3.

kan uppvisa skuld för ett brott. Avseende ansvarsförmågan kommuniceras därigenom att barn har ansvarsförmåga och är ansvarig för sina handlingar men att det trots detta inte har ansetts lämpligt att barnet möter straffrättsligt ansvar.

Att ansvarsbegreppet ska förstås som accountable kan illustreras genom lagförslaget att registerföra bevistalan. Till följd av att en utredd bevistalan genom registerföring potentiellt kan verka straffskärpande efter uppnådd straffbarhetsålder skulle ansvaret skifta till liable i förhållande till brottet som tidigare utretts genom bevistalan. Detta kan även förstås som ett slags *vilande straffansvar* som aktualiseras om barnet återfaller i brott vid straffbarhetsåldern.

Om resonemanget avseende förskjutningen av ansvarsbegreppet från responsible till accountable godtas är regeringens nu föreslagna sänkning av straffåldern föga förvånande. Till följd av ansvarsbegreppets förskjutning och genom att barn därigenom anses ha ansvarsförmåga är en ytterligare förskjutning till ansvarsbegreppet liable inte långt borta. Eftersom skillnaden mellan de båda begreppen ligger i att liable är ett juridiskt utkrävbart ansvar av vilket en rättslig konsekvens kan följa utgör den lagstadgade straffåldern 15 år endast ett lagtekniskt hinder för att så ska kunna ske. Om straffbarhetsåldern sänks till den av regeringen föreslagna åldern 13 år förändras således ansvarsbegreppet från accountable till liable för barn över 13 år.

Huruvida det faktiskt är genom bevistaleinstitutets försorg som barn som straffrättsligt ansvarssubjekt har förändrats är dock inte säkert. Det är möjligt att bevistaleinstitutet och dess utökade användning är ett *symptom* på en förändrad syn på barn som straffrättsligt ansvarssubjekt. Argument för detta är den kriminalpolitiska skiftning som skett vilken bland annat synliggörs genom propositionen om sänkt straffbarhetsålder och den tidigare minskade möjligheten till straffreduktion för unga. I ett sådant sammanhang skulle bevistaleinstitutet kunna utgöra en effekt av denna skiftning snarare än orsak. Oavsett när synen på barn som straffrättsligt ansvarssubjekt förändrades kvarstår dock det faktum att barn under femton år idag skuldprövas i hög grad likt vuxna inom institutet. På så sätt har det visat lagstiftaren att det går alldeles utmärkt att skuldpröva 13- och 14-åringar i domstol och därigenom tillskriva dessa sådan ansvarsförmåga som krävs för dom.

7.2 Bevistalans karaktär

Inledningsvis sätts bevistaleinstitutet i relation till straffrättens grundantaganden. Därefter belyses vissa centrala likheter och skillnader mellan bevistaleinstitutet och straffrättssystemet. Genom detta åskådliggörs bevistalans karaktär och den skiftning som skett avseende denna genom lagändringen 2023.

Straffrätten utgår, likt tidigare nämnts i avsnitt 3.2, från två grundpremiss. Dels fokuserar den straffrättsliga verksamheten på frågor om skuld och ansvar, dels syftar straffrätten ytterst till prevention. Därutöver uppfyller straffrätten sitt syfte om prevention genom att verka bakåtblickande och repressivt.

Den första grundpremisen är lätt att se att bevistaleinstitutet överensstämmer med. I en bevistalan skuldprövas barnet vilket dessutom i hög grad sker genom liknande skuldprövning som den av en vuxen utifrån en standardindivid. Genom själva skuldprövningen och den skiftning i ansvar som skett (se föregående avsnitt) menar jag att bevistaleinstitutet överensstämmer med straffrättens första grundpremiss.

Avseende straffrättens andra grundpremiss och syfte om prevention kan framhållas att gärningar som anses vara skadliga eller farliga kriminaliseras i syfte att hindra människor från att begå dessa och genom detta skydda befolkningen.¹⁹⁴ För att upprätthålla detta och på så sätt legitimera straffrätten som statens yttersta maktmedel krävs att brott upptäcks, utreds och lagförs i tillräckligt stor utsträckning.

Före bevistalans ändring bidrog institutet inte till straffrättens syfte om prevention i någon nämnvärd utsträckning. Den restriktiva användningen av institutet innebar att endast fem mål om bevistalan fördes mellan institutets införande 1964 och lagändringen 2023. Dessa initierades uteslutande av de barnavårdande organen och lagföring skedde således endast i socialrättsligt syfte i avsikt att möjliggöra bättre beslutsunderlag för dessa. Lagändringen 2023 möjliggjorde att bevistalan idag även förs i andra, för barnet motstående, syften. Lagstiftaren uttalade att dess avsikt med lagändringen var att bevistalan skulle väckas i fler fall. Detta samt den skyldighet att väcka bevistalan som infördes för åklagaren genom presumptionsregeln talar för att lagstiftarens avsikt är att bevistaleinstitutet ska fylla samma preventiva syfte som straffrätten i övrigt. Därutöver har den kvantitativa studien visat en stark koppling mellan den organiserade brottsligheten och bevistaleinstitutet. Även om detta inte är ett uttalat syfte av lagstiftaren tycks således bevistaleinstitutet fylla en särskild funktion att utreda och lagföra brott med koppling till den organiserade brottsligheten. På så sätt utgör institutet i någon mån ett verktyg i kampen mot den samma. Detta sker både genom att barnen som begår brott med koppling till

¹⁹⁴ Se avsnitt 3.1.

den organiserade brottsligheten lagförs men även genom att vuxna med koppling till den organiserade brottsligheten i högre grad lagförs till följd av en utredd bevistalan (se avsnitt 5.1.7). Det är således tydligt hur bevistaleinstitutet idag även har ett preventivt syfte likt straffrätten i övrigt. Genom att bevistaleinstitutet idag bidrar till att fler grova brott lagförs upprätthåller institutet efter lagändringen straffrätten på ett sätt som inte skedde tidigare.

Avseende repression vill jag påstå att även om en utredd bevistalan inte utmynnar i något straff verkar själva bevistaleprocessen i sig själv repressivt. Detta till följd av den förskjutningen som skett avseende ansvarsbegreppet i förhållande till barnet. Genom att skulden värderas i någon annans intresse på bekostnad av barnet och barnet därigenom blir accountable sker något i sin tur avseende repressionen till följd av det klander som därmed kommuniceras genom processen. På så sätt verkar bevistaleprocessen som repressiv. Inte genom att processen i sig själv är klandrande (med hänvisning till oskuldspresumtionen) men genom en utredd bevistalan menar jag att själva processen verkar klandrande även om straffet uteblir. Detta kan liknas vid Asps åsikter avseende hur straffet får sin klandrande karaktär genom processen i vilken det tillkommer.¹⁹⁵ Samma tankar återfinns även hos och Leviner & Lainpelto kring hur processen kan verka klandrande genom påförandet av någon form av juridisk skuld.¹⁹⁶

Tidigare var bevistaleinstitutet framåtblickande på ett sätt som inte överensstämmer med straffrättens natur. Åklagarens vid lagändringen tillkomna självständiga initiativrätt och skyldighet att väcka bevistalan i vissa fall innebär att bevistalan idag inte uteslutande förs i framåtblickande syfte.¹⁹⁷ Det gick i den kvantitativa studien inte att fastställa huruvida det socialrättsliga syftet (om att säkerställa ett bättre beslutsunderlag för socialtjänsten) fortfarande är giltigt. Det bör dock beaktas att en stor ökning av antalet förda bevistalan har skett sedan lagändringen varför dessa troligtvis förs i andra syften än det socialrättsliga. Som följd är bevistaleinstitutet idag i hög grad bakåtblickande.

Genom bevistaleinstitutets tillkommande syften har även barnet som subjekt inom straffrätten skiftat. Då bevistalan idag inte uteslutande förs i socialrättsligt syfte har synen på barn som skyddsobjekt skiftat till att barnet, i de fall där bevistalan förs efter framställning av socialtjänsten, ses som en farokälla från vilket samhället ska skyddas. Barnet möter således straffrätten idag i stor utsträckning på samma sätt som vuxna genom bevistalan. Detta sker även genom att barnets ålder inte beaktas i skuldprövningen. Eftersom skuldprövningen i stor utsträckning görs utifrån samma standardindivid som den av vuxna blir även själva prövningen av skulden i bevistalan väldigt likt

¹⁹⁵ Se avsnitt 3.1.

¹⁹⁶ Se avsnitt 3.1.

¹⁹⁷ Observera att bevistalan alltid kommer vara bakåtblickande med hänvisning till skuldprövningen.

skuldprövningen i ordinära straffrättsprocesser vilket påverkar hur barnet som subjekt möter straffrätten.

Om bevistalan, likt regeringen föreslår, börjar registerföras kommer institutet ytterligare likna den straffrättsliga hanteringen av vuxna genom att en utredd bevistalan får samma betydelse som en tidigare fällande dom inom den ordinära brottmålsprocessen. På så sätt skulle barn med en utredd talan behandlas som återfallsförbrytare inom straffrätten.

Eftersom det har visat sig finnas många likheter mellan bevistaleinstitutet och den straffrätt som vuxna möts av kommer vissa skillnader kort nämnas. Den kanske mest uppenbara skillnaden är den uteblivna påföljden efter utredd bevistalan. Detta kan komma att skifta genom att samma barn som tidigare endast blivit prövade genom bevistalan istället kommer möta en straffrättslig påföljd ifall straffbarhetsåldern sänks. Vidare kan inte hela brottskatalogen bli föremål för en bevistalan. Hittills har endast de grövsta brotten med ett straffminimum på fem år samt de som kunnat träffas av undantagsregeln kunnat lagföras. Redan nu märks en avsedd utvidgning avseende de brott som kan komma att lagföras genom institutet genom den av regeringen föreslagna lagändringen. Lagstiftarens avsikt tycks därmed vara att en större andel brott ska kunna träffas av institutet i framtiden. Ytterligare en skillnad är den osäkerhet avseende principen om *jura novit curias* giltighet inom bevistaleinstitutet. Även om den i nuläget kanske inte vållar så stora problem eftersom en utredd bevistalan inte leder till något kan detta ändras för det fall utredd bevistalan ska registerföras. En ojämn rättstillämpning kan då leda till att barn inte står lika inför lagen vilket i sin tur kommer innebära att bevistaleinstitutet brister i både rättssäkerhet och legitimitet. Ytterligare skillnader ligger troligtvis i själva processen men dessa ligger utanför uppsatsens ramar. Till sist finns en avsevärd skillnad mellan bevistaleinstitutet och straffrätten i övrigt genom att bevistalan inte kan överklagas till högsta instans. På så sätt saknas inom bevistaleinstansen en prejudicerande instans av samma vikt som den i den ordinära straffprocessen. Den ojämna rättstillämpningen av *jura novit curia* skulle kunna anses vara en följd av överklagandeförbudet till högsta instans. Med detta menar jag att överklagandeförbudet leder till att klargöranden avseende rättstillämpningen av bevistaleinstitutet saknas.

Bevistaleinstitutets många likheter med den ordinära straffrätten vilken vuxna möts av gör att bevistalans karaktär idag i hög grad kan beskrivas som straffrättslig. Alldeles oavsett institutets karaktär i förhållande till straffrätten bör dock även framhållas att bevistalan är ett institut till för rättssäkerhet för barnet. Genom att en prövning av barnets skuld görs i domstol garanteras att bevisvärderingen sker på rätt sätt och att barnet inte åläggs ansvar för brott det inte har begått. Vikten av ett sådant institut har synliggjorts i genomgången av praxis där barn i vissa fall kommer med falska påståenden. Ett särskilt illustrerande fall är målet där barnet uppgav sig ha ”bröstat kinesens sak

för jag kan ej bli dömd”.¹⁹⁸ Påståendet tyder på att barnen används i brott för att överåriga inte ska bli dömda. Genom att domstolen prövar bevisningen skapas en ventil där falska vittnesutsagor och påståenden från barnen själva prövas och, förhoppningsvis, upptäcks. I en värld där allt yngre barn begår grova brott men även utnyttjas av vuxna fyller bevistalan därmed en viktig funktion. Dess karaktär innefattar utöver dess liknelser och skillnader med den ordinära straffrätten även samma garantier för rättssäkerhet för barn som för vuxna. Även om bevistalan inte i nuläget registerförs ligger den ändå till grund för andra rättsliga avgöranden. Likt tidigare nämnts ska den, även om det råder osäkerhet i vilken mån det sker, ligga till grund för socialtjänstens beslut om insats men även för andra förvaltningsrättsliga avgöranden. Det är därmed av yttersta vikt att det finns en process som syftar till att utreda vad som faktiskt och bevisligen har skett.

7.3 Vidare forskning och övriga reflektioner

Bevistaleinstitutet bjuder in till flera intressanta forskningsspår avseende barn under 15 år inom straffrätten. Enligt mig är uppsåtsprövningen i förhållande till dessa särskilt intressant. Prövningen blir än mer relevant för det fall straffbarhetsåldern sänks eller om bevistalan börjar registerföras och genom detta införa ett slags vilande straffansvar för barn. Exempelvis dödens slutgiltighet är oerhörd och svårgripbar redan för en vuxen och jag tror att denna vidd är nästintill ogripbar för ett barn. Jag skulle vilja påstå att en sådan oförmåga att inse följden av sitt handlande skulle behöva undersökas i förhållande till uppsåtsbegreppet.

Eftersom flera av barnen inom bevistalan hade koppling till den organiserade brottsligheten utgör detta tecken på att barn används som ett brottsverktyg av vuxna. På så sätt får antas att barnet i flera fall egentligen inte önskar beröva någon livet utan att denna följd ”ägs” av en vuxen som rent faktiskt har för avsikt att personen ifråga ska dö. Vid en uppsåtsbedömning är detta dock irrelevant eftersom barnet oavsett bedöms ha åtminstone ett likgiltighetsuppsåt till effekten av sitt handlande. I förhållande till en vuxen är en sådan uppsåtsbedömning inte problematiskt eftersom straffrätten utgår från en standardindivid som antas ha uppnått en viss mognadsgrad med normal fattningsförmåga och ansvarsförmåga. Genom att barnet i uppsåtsbedömningen prövas som vuxen i hög grad ställs samma krav på barnets verklighetsuppfattning, konsekvenstänk, impulskontroll osv. Det är dock allmänt erkänt att barn inte fungerar på samma sätt som vuxna i dessa aspekter (se avsnitt 4). Barn kan därutöver inte anses nått en sådan resiliens från utomstående påverkan att en vuxens påverkan inte ska beaktas av domstol. Genom detta menar jag att det

¹⁹⁸ Se mål nr. 7, s. 18, Bilaga A.

krävs forskning för hur barns uppsåt till brott ska hanteras och bedömas av domstolen i förhållande till barns neuropsykologiska funktioner men även i förhållande till den påverkan som sker av vuxna när själva följden egentligen ägs av en vuxen.

Avslutningsvis vill jag framhålla att det är en dyster läsning den av mål om bevistalan. Det är tydligt genom dess koppling till den organiserade brottsligheten att barn begår en annan typ av grova brott än vid bevistalans införande. Barn lever idag i en helt annan kontext genom att digitaliseringen möjliggör att barn relativt enkelt möter, uppsöker och påverkas av kriminalitet. Därutöver förekommer en ny form av organiserad brottslighet som utbjuder kriminellt arbete till barn. De dubbla rollerna för barnet som både förövare och offer är tydlig. Detta tas dock inte hänsyn till inom bevistaleinstitutet. Istället provas barnen enligt samma måttstock som vuxna. Lagstiftarens ambition tycks av allt att döma vara att bevistaleinstitutet allt mer ska likna den ordinarie straffrätten med dess preventiva syfte.

Genom att ansvarsbegreppet förändras i förhållande till barn under 15 år inom institutet riskeras särbehandlingen av dessa. En sådan utveckling vore problematisk eftersom den står i konflikt med den grundtanke som genomsyrat straffrättens område under väldigt lång tid och som lagstiftaren inte uttryckligen och transparent har frångått. Det kan på så sätt påstås att det råder en diskrepans mellan å ena sidan den öppet kommunicerade synen på barn under femton år inom straffrätten och å andra sidan den ändrade synen på barn under femton år som straffrättsligt ansvarssubjekt inom bevistaleinstitutet till följd av ansvarsbegreppets förändring. Den föreslagna sänkningen av straffbarhetsåldern för barn kan därför vara det ärligaste lagstiftaren gjort avseende barns straffansvar på länge.

Politikerna, och många gånger allmänheten, hyser idag en stor tilltro att straffrätten på något sätt ska ”lösa” och ”komma till rätta” med kriminaliteten i samhället. Straffet och straffrätten kommer emellertid alltid komma *efter* själva brottet. En sådan tilltro kan därför riskera en alltför repressiv och i förlängningen kostsam straffrätt utan någon egentlig effekt på kriminaliteten. Detta är särskilt problematiskt avseende barn eftersom dessas utveckling riskerar störas genom bestraffning. Kanske bör lagstiftaren istället fråga sig vilket problem som barnet avser att lösa i dess möte med kriminaliteten. Troligtvis löses detta problem eller behov inte lämpligast genom straffrättens försorg utan bör uppmärksammas långt tidigare. Bevistalans utveckling tyder dock på att lagstiftarens ambition är att fler barn ska möta den ordinarie straffrätten samt hållas accountable genom bevistalan. Barnen är vår straffrätts framtid.

Bilaga A Tabell Praxis

Praxis före lagändringen 2023-07-01							
	1. Social insats <i>efter</i> dom	2. Beaktas ålder i uppsåt	3. Vuxna med i målet	4. Yrkande utifrån presumtionsregeln	5. Koppling till gängkriminalitet	6. Yrkat skadestånd	7. Anstiftan, Stämpling eller involverande av underårig i brottslighet
1	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej (misshandel som lett till mord)	Ja	Nej
2	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej (rån)	Ja	Nej
3	Nej	Ja, s.9 TR & s. 15 HovR.	Nej	Ja	Nej, (misshandel av hemlös som lett till död)	Ja	Nej
4	Nej	Ja, s. 9 HovR)	Nej	Ja	Nej (snedtändning med kniv)	Ja	Nej
5	Nej	Ja, s.9.	Nej	Ja	Nej (två barn knivskar ett tredje)	Nej	Nej
Praxis efter lagändringen 2023-07-01							
6	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej, (grov våldtäkt mot barn, ej närstående)	Ja	Nej
7	Nej, placerad på HVB vid brottet	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
8	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej, (demonstration koranbränning)	Ja	Nej
9	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
10	Nej	Ja, s. 100.	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
11	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej (grovt rån)	Nej	Nej
12	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej
13	Nej (före BT)	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
14	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej, (demonstration koranbränning)	Ja	Nej
15	Nej (före BT)	Nej	Nej	Ja	Nej (rån)	Nej	Nej

16	Nej (före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
17	Nej (före BT)	Ja, s. 13-14 HovR.	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
18	Nej (före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
19	Nej (före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
20	Sekretess	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej
21	Nej (före BT)	Nej	Nej	Ja	Nej, (våldtäkt HVB-hem)	Ja	Nej
22	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej, (brand på skola)	Nej	Nej
23	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
24	Nej(före BT)	Ja, s. 4 HovR.	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
25	Nej	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
26	Nej	Ja, s.3 HovR.	Nej	Ja	Nej, (misshandel)	Ja	Nej
27	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej, (misshandel, rån, våldtäkt)	Ja	Nej
28	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
29	Nej(före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
30	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej (misshandel PHS)	Ja	Nej
31	Nej (före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
32	Nej(före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
33	Nej (före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
34	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
35	Nej(före BT)	Nej	Ja	Ja	Nej	Nej	Ja
36	Nej(före BT)	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
37	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Nej
38	Nej(före BT)	Ja (s. 156 TR)	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
39	Nej (före BT)	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
40	Nej(före BT)	Ja (s. 7 HovR)	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
41	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
42	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja

43	Nej (före BT)	Ja, (s. 35 TR)	Nej	Ja	Nej (bråk på SiS-hem som slutar med mord)	Ja	Nej
44	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
45	Sekretess	Ja, s. 12 TR	Nej	Ja	Nej (knivhugg oprovocerat äldre)	Ja	Nej
46	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
47	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
48	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
49	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
50	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (närstående våldtäkt)	Ja	Nej
51	Sekretess	Ja (s. 17 TR)	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
52	Nej, rymt från HVB före brott	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
53	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
54	Sekretess	Ja (s.11 TR & s. 6 HovR)	Nej	Ja	Nej (grupp online, livestream)	Ja	Nej
55	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
56	Sekretess	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
57	Sekretess	Ja(s. 27 TR & s. 4 HovR)	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
58	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
59	Sekretess	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja
60	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej
61	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (närstående våldtäkt)	Ja	Nej
62	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
63	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
64	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
65	Sekretess	Ja, s. 84	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
66	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
67	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej

68	Sekretess	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
69	Sekretess, nej, före brott framgår i domen	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
70	Sekretess	Ja, (s. 45 TR)	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
71	Sekretess	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
72	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (ungdomsrån)	Ja	Nej
73	Sekretess	Nej	Nej	Nej	Nej (misshandel)	Ja	Nej
74	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
75	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
76	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
77	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
78	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (psykotisk)	Ja	Nej
79	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (rån av Apotek)	Ja	Nej
80	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Nej (ungdomsbråk)	Ja	Nej
81	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
82	Sekretess	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
83	Sekretess, avvikit från HVB inför brott, s. 17 TR)	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
84	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
85	Sekretess	Ja (s. 5 HovR)	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej
86	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja
87	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
88	Sekretess	Ja, (s. 49 TR)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
89	Sekretess	Ja (s.19 TR)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
90	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
91	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
92	Sekretess	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej
93	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
94	Sekretess	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
95	Sekretess	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej

96	Sekretest	Ja, (s. 33 TR)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
97	Sekretest	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
98	X	X	X	X	X	X	X
99	X	X	X	X	X	X	X
100	X	X	X	X	X	X	X
101	X	X	X	X	X	X	X

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1956:55 Skyddslag – Straffberedningens slutbetänkande.

SOU 2013:38 Vad bör straffas?

SOU 2022:1 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 1964:10 med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 1983/84:187 om utredning av barn under femton år.

Prop. 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Prop. 2025/25:246 Skärpta regler för unga lagöverträdare.

Övrigt riksdagstryck

Prot. 1949:6. Lördagen den 12 februari 1949. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/protokoll/lordagen-den-12-februari-sid_ea9c6/html/ [hämtad 2026-03-06].

Riksdagens första kammare, 1949 protokoll nr 6, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/protokoll/lordagen-den-12-februari-sid_ea9c6/html/ [hämtad 2026-04-20].

Litteratur

Anderson, John, Murphy, Brendon, Antolak-Saper, Natalia & Livings, Ben (2026) 'Criminal Law Perspectives -From Principles to Practice', Cambridge University Press.

Asp, Petter (2007) 'Går det att se en internationell trend? — om preventionismen i den moderna straffrätten.' *SvJT* s. 69-82.

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2013), 'Kriminalrättens grunder', Iustus förlag.

Asp, Petter (2014) 'Barn(straff)rätt', i: Cederborg, Ann-Christin & Warnling Conradson, Wiweka (red.), *Barnrätt En Antologi*. Norstedts Juridik s. 68-85.

Asp, Petter (2025) 'Sanktionsavgifter och straff- hur bör man se skillnaden mellan sanktionsformerna?', i: Almkvist, Gustav & Reichel, Jane (red.), *Sanktioner mot företag inom förvaltningsrätten och straffrätten*. Jure Förlag s. 39–50.

Bennet, Tova (2020), 'Straffansvar vid atypiska sinnestillstånd', Norstedts Juridik.

Bennet, Tova (2022), 'En spaning om skuld', i: Anderberg, Andreas, Martinsson, Dennis & Svensson, Erik (red.), *Teori och politik: Straffrätt i omvandling*. Iustus förlag s. 63–86.

Bull, Thomas (2004), 'Vinklar och vrår', i: Asp, Petter & Nuotio, Kimmo (red.) *Konsten att rättsvetenskap*. Iustus förlag s. 69–86.

Christie, Nils (1972) *The Ideal Victim*.

Clevesköld, Lars (2026), 'Samhället och de unga lagöverträdarna', Norstedts Juridik.

Holappa, Tim, Kankaapää Thell, Emelie & Leviner, Pernilla (2025), 'Barnkonventionen i svensk rätt -Genomslag i lagstiftning och rättstillämpning', Norstedts Juridik.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap', *SvJT* s. 1–10.

Jareborg, Nils & Zila, Josef (2022), 'Straffrättens påföljdslära', Norstedts Juridik.

Kagrell, Marie & Lublin, Amanda (2025), 'Barnstraffrättens tre nivåer- varför, när och hur barn (inte) straffas', i: Holappa, Tim, Kankaapää Thell, Emelie & Leviner, Pernilla (red.), *Barnkonventionen i svensk rätt -Genomslag i lagstiftning och rättstillämpning*, Norstedts Juridik s. 468–497.

Lernestedt, Claes (1965), 'Något om grunden för den mänskliga ansvarsförmågan inom straffrätten', *JT* s. 323-351.

Lindberg, Gunnel (2025), 'Ungdomsbrottslighet och proportionalitet', *SvJT* s. 77–80.

Lindqvist, Per (2018) 'Bevistalan- Åklagarsynpunkter på regelverket när våra allra yngsta begår allvarliga brott', *SvJT* s. 439-449.

Mantovani, Dario (2022), "From 'Respondere' to 'Responsibility' -A Roman Lawyer's Gloss on the International Law of State Responsibility", i: Besson, Samantha (red.), *Theories of International Responsibility Law*, Cambridge University Press, pp. 27-42.

Peczenik, Aleksander (2005), 'Juridikens allmänna läror', *SvJT* s. 249–272.

Sandgren, Claes (1995a) 'Om empiri och rättsvetenskap del I', *JT* 1995/96 s. 726–748.

Sandgren, Claes (1995b) 'Om empiri och rättsvetenskap del II', *JT* 1995/96 s. 1035–1059.

Sandgren, Claes (2006), 'Är rättsdogmatiken dogmatisk?', *Tidsskrift för rättsvittenskap* s. 648–656.

Schlyter, Karl (1948), 'Från dagens diskussion.' *SvJT* s. 445–457.

Singer, Anna (2024), 'Barnets bästa', Norstedts Juridik.

Tärnfalk, Michael (2007), 'Barn och brott – En studie om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare', Doktorsavhandling, Stockholms universitet.

Ulväng, Magnus (2011), 'Straffansvar och självförvållat rus m.m.', *JT* s. 547-574.

Vad riket tilldragit sig. *Svenska dagbladets årsbok*, Sjugosjätte årgången (händelserna 1948), s.8, <https://runeberg.org/svda/1948/0008.html>.

Westberg, Peter (2021), 'Civilrättskipning I', Norstedts Juridik.

Ågren, Jack (2023), 'Straffansvar', Norstedts Juridik.

Åhman, Karin, Leviner, Pernilla & Zillén, Kavot (2020), 'Barnkonventionen i praktiken- rättsliga utmaningar och möjligheter', Norstedts Juridik.

Övriga källor

Brottsförebyggande rådet (2025), 'Barn under 15 år som begår allvarliga brott', Rapport 2025:11.

Castiglione (2026), Britannica Academic, <https://academic-eb-com.ludwig.lub.lu.se/levels/collegiate/article/accountability/600841> [hämtad 2026-06-04].

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i rättssystemet, CRC/C/GC/2019/24

Lagrådsremiss, *Skärpta regler för unga lagöverträdare*, s. 69, <https://www.regeringen.se/contentassets/29c477a1d6ae40e29258ad2af676a6dc/skarpta-regler-for-unga-lagovertradare.pdf>, [hämtad 2026-04-19].

Nationalencyklopedin (2026a) <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/results?search=ansvar&category=article&audience=adult&page=1&prev=landing>, [hämtad 2026-06-04].

Nationalencyklopedin (2026b) https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/ordbocker/search?d=ne_en_pro&s=ansvar, [hämtad 2026-06-04].

Åklagarmyndigheten (2025) <https://www.aklagare.se/for-media/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/2025/mars/arenden-med-bevistalan-har-okat/> [hämtad 2026-04-29].

Uppsatser

Axelsson, Sissi (2025), 'Från oförstånd till straffansvar- Om straffrättsliga ansvarsförutsättningar för barn i förhållande till skuld och tillräknelighet', Uppsats, Lunds universitet, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9216986&fileId=9219875>

Rosén, Julia (2024), 'Barn I domstol- Proportionerlig åtgärd eller förhastad nödlösning?', Uppsats, Lunds universitet, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9153456&fileId=9160906>

Stenberg, Sara (2025), 'Barn under straffbarhetsåldern i straffprocessen- En analys av bevisalans utvidgning i ljuset av barnkonventionens principer om barnets bästa i straffprocessen', Examensarbete, Lunds universitet, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9216805&fileId=9219367>,